

LUCEAFĂRUL

*Revistă pentru literatură,
artă și știință.*

I. G.	„Incidentul” V. Mangro	Alice Călugăru . . .	Pustietatea (poezie).
Mira Soare	Poate (poezie).	I. Agârbiceanu . . .	Stan, cu mașinile.
M. Străjanu	Rolul lui Simion Bărnuțiu în 1848.	Dr. Al. Bogdan . . .	Douăzeci de ani de mișcare „teatrală”.

Cronici: D. Iov: A XIV-a expozițiune a societății „Tinerimea artistică”. Enrico: Concertul Reuniunii de muzică din Sibiu. Insemnări: Presa de partid. „Discuții de principii”, Învierea comitetului național. Iubiții colaboratori. Un tânăr cu viitor. Nenorocitul. — Poșta redacției.

Ilustrații: Simion Bărnuțiu. Verona; O zi de sărbătoare în Argeș; O zi de sărbătoare în Moldova. Al. Salmay: Cimitirul Jițianului; Interior. I. A. Steriadi: Veneția; Case vechi. Ip. Strâmbu: Vara în curie. P. Bulgăraș: Șalul negru; Pe gânduri; Portret; Sanguină.

Apare de două ori pe lună

REDACTOR: OCTAV. C. TÂSLĂUANU.

An. XIII.

Sibiu, 16 Maiu v. 1914.

Nr. 10.

Matein.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Aurel P. Bănuț, Z. Bârsan, I. A. Bassarabescu, G. Bogdan-Dulcă, Dr. Al. Bogdan, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bucșan, Al. Cazaban, I. Ciocărian, V. Cioflec, D. N. Ciotori, Al. Clara, Otilia Cozmuța, Maria Cunțen, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârbicaru, Dr. Onisitor Ghibu, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Mînar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pitiș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanciu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT :

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an . 20 cor., 6 luni . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an . 16 cor., 6 luni . 8 cor.

În România și străinătate:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

În România și străinătate:

1 an . 32 cor., 6 luni . 16 cor.

Recomandările sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărei postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul”, Sibiu (Nagyszeben).

A apărut în volum

ARHANGHELII

roman din viața Românilor ardeleni

de binecunoscutul nostru povestitor

I. Agârbiceanu.

Un volum de 215 pagini format mare Cor. 3.—, porto 30 fl. (pentru recomandare eventual alți 25 fl.)

Depozitul general pentru monarhie

Librăria W. KRAFFT în Sibiu.

De vânzare la toate librăriile din țară.

LUCEAFĂRUL

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

„Incidentul“ Vasile Mangra.

În București a răsunat din nou un glas răspicat și românesc: Academia română a exclus, în unanimitatea voturilor, dela ședințele ei pe membrul activ Vasile Mangra.

Acestei excluderi i-au premers: o binevoitoare invitare la adresa vicarului Mangra — din partea foștilor săi prieteni — de-a nu lua parte la ședințele Academiei fiindcă prezența lui ar jigni sentimentele românești ale celorlalți membri ai savantului corp care străjuiește cultura românească de pretutindeni; i-a premers invitarea membrilor colegi, făcută prin încărunțitul fost președinte al Academiei Saligny, (sub a cărui președinție a fost ales Mangra membru, la 1909) de-a nu-și impune prezența nedorită de nimeni; i-a premers refuzul tuturor membrilor Academiei de-a-i întinde mâna și de a lua act de prezența lui și i-a premers, din partea studențimii universitare, o demonstrație ostilă, ținută în limite peste cari a trece ar fi însemnat un exces de violență poate de neîngăduit, dar explicabil prin atitudinea provocătoare a vicarului Mangra...

La București, Mangra n'a fost „bătut“. I s'a repetat numai, prin studențime într'o formă mai sgomotoasă, prin Academie într'o formă mai severă și rece, ceea ce în atâtea rânduri i se spusese, înainte, și la noi în Ardeal, în formele până la cari cătușele ce ne leagă îngăduiau să ne avântăm: noi

nu mai putem avea nimic comun cu un om care s'a lepădat de neamul românesc și a trecut în alte rânduri în vremuri de grea încercare. La București, Mangra n'a fost „bătut“. A primit numai răspunsul pe care îl provocase mergerea lui acolo, unde trei ani de zile își dase seama că nu mai are de ce merge și nici n'a mers...

Și-acum vicarul Mangra cere „satisfacție“ — pe cale diplomatică; prin intervenția ministerului de externe austro-ungar; prin un memoriu adresat Regelui Carol; prin interviuri în cari învinuiește persoane singuratic pentru lucruri cari s'au făcut de câțiva în numele tuturor și cu aprobarea tuturor; și, înainte de toate, prin amenințări clandestine și denunțări odioase.

Pentru ce i s'ar cuveni vicarului Mangra „satisfacție“? Pentru că lumea românească din București, și membri ai Academiei și miniștri activi și Arhieriei au refuzat să-l primească? Pentru că lumea românească i-a dat să înțeleagă — dacă până acum n'a înțeles — că nu mai poate să tolereze în mijlocul ei un om care de bună voie a eșit din sânul ei? Mangra a fost liber să observe atitudinea politică pe care voia. Avem însă și noi libertatea de-a aproba sau reprobă această atitudine, de-a ne solidariza cu ea, sau de-a o stigmatiza. Sau i se cuvine satisfacție, pentru că n'a fost invitat la șe-

dințele Academiei — el, numai el, n'a fost învitat nici acum, nici dela 1910 încoaec! — și a mers? Pentrucă a fost rugat să nu iee parte la ședințe și a luat? Pentrucă a fost învitat să plece și n'a plecat?...

Sau, poate, i se cuvine satisfacție pentrucă nu i s'a îngăduit să se „justifice“?

Dar ce puteă să mai spună ce n'a spus până acum și cu graiul și cu fapta? Căci doară „incidentul“ dela București a fost provocat chiar de ceea ce săvârșise el, și cu graiul și cu fapta, în 1910 și de-atunci încoaec! Sau poate voiă să spună alte lucruri? Poate voiă să revină asupra vorbelor și faptelor sale din trecutul recent? Dar atunci de ce n'a rămas acasă, de ce nu s'a dus la Budapesta să-și ridice glasul în Cameră — unde a intrat cu ajutorul unui guvern nouă dușman — pentru a protestă împotriva legilor potrivnice intereselor noastre naționale, culturale și bisericesti, dând dovadă că s'a înșelat, că a fost înșelat când a părăsit rânduile noastre?

„Satisfacție“ nu i se cuvine vicăruului Mangra sub nici un titlu, pentru nici o jignire, — pentrucă scopul vizitei sale la București n'a fost dorința de-a luă parte la ședințele Academiei; n'a fost dorința de-a se „justifică“ în fața lumii politice, ci a fost să turbure apele politice, furizându-se, în calitate de membru, la Academie pentru a sta de vorbă cu „colegii“; strecurându-se, în calitate de dignitar bisericesc, la Arhieri, și, în calitate de deputat în Camera ungară, la bărbații politici ai României, a picură astfel în opinia publică de dincoace și dincolo, prin presa venală dela Budapesta, ideia

că el, Mangra, a rămas un bărbat pe care îl primește întreaga lume serioasă din România, a cărui atitudine o și aprobă mulți, — și a stărni în ăst chip confuzie și nedumerire și în lumea românească de-acasă...

N'a reușit să provoace nedumerire, a căutat, prin urmare, să provoace demonstrații și conflicte.

Știă doară de-acasă, și-o știă de 4 ani de zile, că prezența sa la București nu este dorită de nimeni; a fost sfătuit în București în ziua sosirii că dacă mai păstrează în suflet măcar un dram de sentimente românești să se înapoieze la Orade și să nu provoace opinia publică; i s'a spus de cătră cei la cari a putut să intre prin fraudă — anunțându-se anonim: „un preot din Ardeal“ — că la Academie va fi ocolit de toți și ar face mai cuminte să nu se prezinte la ședință; a fost învitat la Academie, înainte de ședință și înainte de orice demonstrație, în chip particular, mai apoi în chip oficial, să se retragă, — dar Mangra n'a respectat nici sfaturile foștilor săi prieteni, nici rugămintea și invitațiile Academiei de-a nu provoca opinia publică... El a rămas în București, a încercat să iee parte la ședințe și a provocat „incidentul“ Mangra ca să poată apoi cere „satisfacție“...

Nu credeam că ne va fi rezervată și surprinderea de a-l vedea pe vicăruul dela Orade și în această ipostază de agent provocător. Sau procedează conștient de ceea ce face, sau este numai o unealtă oarbă în mâinile altora — noul rol este cel mai odios pe care și l-a putut alege...

I. G.

Poate.

...Și poate mâne — cine știe,
Îngenunchiat de patimi multe,
Nu-ți vei porni pe drumuri gândul
Pribeagul vers ca să-mi asculte...

Și poate mâne 'n fapt de seară,
Când doar o clipă ne desparte,
Nu-ți vei oprî din cale gândul
Să rătăcească 'n altă parte...

Și cine mi-ar puteă să-mi spună
De-mi vei trimite-o albă floare,
C'ai vrea de-acum să ne despartă
Un cântec de înmormântare...

Mira Soare.

Rolul lui Simion Bărnuțiu în 1848.

Vieța unui popor, ca și a unui singur om, are o deplină realitate numai în momentul de față. Trecutul și viitorul nu există decât în mintea noastră; unul ca o suveniră plăcută sau dureroasă, măreață și falnică sau tristă și umilă; altul ca un ideal plămuit după dorințele și speșanțele noastre. Numai în momentul de față trăim aieva. Dar acest moment cuprinde în sine tot trecutul și tot viitorul nostru. Prezentul este fiul trecutului și părintele viitorului. Și precum moștenim vieța fiziologică a generațiilor trecute, pentru a o transmite mai bună generațiilor viitoare, așa prin tradițiunea națională, prin istorie și prin literatură și artă, cari sunt complemente ale istoriei, moștenim vieța morală și intelectuală a trecutului. ca să o transmitem mai nobilă și mai bogată generațiilor viitoare. Istoria și literatura sunt făcliile, la a căror lumină se formează și se încălzește sufletul fiecărei generațiuni, și cari luminează calea viitorului.

Timpul, în care un popor are mai multă trebuință de această hrană sufletească, sunt epocile asemeni acesteia, în care ne găsim noi Români astăzi, epocile de renaștere și constituire națională. Iar din momentele însemnate ale trecutului nostru celui mai apropiat, începând dela 1821, 1848, 1859, 1878 și 1913, cel mai plin de învățăminte pentru noi, transcarpatinii, este anul 1848. Să ne oprim azi puțin asupra acestei epoce și să ne aducem aminte de ideile și oamenii cari au făcut și au condus acele evenimente.

Ungurii aveau de veacuri supremația în țerile coroanei ungare, însă o supremație întemeiată numai pe privilegiile aristocrației. Poporul, adevăratul susținător și apărător al statului, eră respins dela drepturile și binefacerile vieții publice. În special poporul român, care la început aveă drepturi egale cu Ungurii năvălitori în patria lui, fusese confundat cu timpul prin viclenie în o grea servitute.

Dela Iosif II încoace, care își propuse a răspândi cultura și limba germană între toate popoarele imperiului său, și mai cu seamă de când ideile moderne de libertate începuseră a străbate și în spiritele mai cultivate ale Ungurilor, — ei, ajungând la conștiința de sine, își văzură amenințată de o peire sigură existența națională. Pentru că toată puterea lor sta în constituțiunea feudală și eră astfel întemeiată pe privilegiile

unui mic număr de magnați, conți și baroni, și pe robia zecilor de milioane ale poporului, mai ales a Slavilor și Românilor. Conducătorii lor vedeau înșiși că această constituțiune nu mai poate dură în veacul nostru; iar într'o nouă organizare a statului și societății, făcută după principiile dreptății și egalității civile și politice, națiunea maghiară, abia de 6 milioane și împrăștiată cum eră și cum e încă mare parte între oceanul populațiilor slave și române, nu numai nu-și va mai putea păstră supremația politică, dar va trebui să se contopească cu timpul în națiunile mai numeroase și mai apte pentru cultură și să piară ca națiune. Pentru aceea, cum zice

Simion Bărnuțiu
(21 Iulie 1808 — 16 Maiu v. 1864).

Papiu Ilarian în istoria sa: „trezirea lor n'a fost alta, decât răcnirea desperată a aceleia, care se apropie de moarte, care își vede moartea cu ochii și se aruncă orbiș în toate părțile numai să scape.“¹⁾

Deșteptătorii lor și primii născocitori ai panmaghiarismului, St. Szécheny și N. Wes-selényi, încă de pe 1825 plănuiau maghiarizarea tuturor popoarelor conlocuitoare, strigând pe toate tonurile, că, dacă nu voiesc să piară, ei „trebuie să facă Unguri și din pietri!“

Cei mai fanatici luptători pentru maghiarizare erau Ungurii din Transilvania, conduși de capii partidelor liberale. Și pentru că ei, prin micul lor număr față cu Români, se vedeau mai amenințați în naționalitatea lor, dacă Transilvania și-ar fi păstrat autonomia, organizându-se după noile idei de drept și libertate, — întâia idee din programa lor politică eră desființarea autonomiei Transilvaniei și unirea cu țara ungurească. Această idee o propagau Ungurii prin jurnalele, revistele și întrunirile lor în toate unghiurile țării și amenințau cu moarte pe oricine ar cuteză să se opună. „Unire sau moarte“ eră scris pe stindardele lor.

Și lucru ciudat! Pe când Ungurii și Săcuii lucrau pentru unire cu un fanaticism propriu naturii lor asiatice, Români și Sașii stau nehotărâți; nu știau să primească ori să combată unirea cu Ungaria. Ba mulți din ei vorbiau și scriau pentru unire și desaprobau pe aceia cari căutau s'o combată. Când a apărut proclamațiunea lui Bărnuf, în contra unirii, un Român a zis că autorul ei ar trebui spânzurat de arborul cel mai înalt. Însuș „Organul luminării“, foaie redactată de renumitul filolog și naționalist T. Cipariu, în Blaj, recomandă Românilor unirea cu Ungaria, zicând că numai prin unire s'ar aplană mai lesne certele dintre națiunile rivale ale Transilvaniei, că numai așa s'ar câștigă mai de grabă drepturile de libertate, egalitate și frățietate și chiar o mai mare solidaritate națională și religioasă. Iar „Gazeta“ și „Foaia pentru minte...“, redactată de G. Barițiu în Brașov, nu vedeau la început nici un pe-

ricol pentru viața națională a Românilor unindu-se cu Ungaria. Deși unii bănuiau unirea ca periculoasă, văzând mai ales bucuria fără margini a Ungurilor pentru această idee, până la 25 Martie 1848 nu se ridicase nici o voce în contra unirii. Români se aflau în o confuziune, pe care Barițiu în foaia sa o caracteriză cu vorbe foarte aspre. Români se vaieră că e rău, zice dânsul, că mai rău nu se poate. Dar ei înșiși nu știu ce vor. Ideile noastre sunt, mult puțin, unilaterale. Pentru că oamenii poporului român transilvan, cari ar reprezenta cultura și științele politice, fără cari azi am fi morți, până acum au avut foarte rare ocazii de a se întâlni și a-și comunica ideile. De se află cineva între noi cu idei și-un plan hotărât, să ni-l spună în public.

În urma acestui apel, apărî în 25 Martie, în Sibii, o proclamațiune scrisă de mână, în care se propunea Românilor congres național, ștergerea iobăgiei, libertate individuală și națională, autonomie și deputați naționali în adunarea legislativă a țerii și nici o unire cu Ungaria.

Cine eră autorul acestei proclamațiuni, care aveă curajul a se opune furiosului curent al Ungurilor pentru desființarea autonomiei transilvane și pentru maghiarizare și chiar pornirei majorității Românilor pentru unirea cu Ungaria?

Cum eră el cunoscut tuturor, căci toți recunoșteau în proclamațiunea anonimă, răspândită în mii de exemplare, spiritul lui Simion Bărnufiu? Și cum acest om, care în cele mai grele împrejurări, veniă să arete unei națiuni întregi calea mântuirii, se află atunci, la etatea de 40 ani, ca student al facultății de drept în Sibii?

Simion Bărnufiu eră născut din țărani români, de condițiune iobagi, în Bocșa-română, în 21 Iulie 1808. Tatăl său, Ioan Bărnufiu, fii de preot, eră cultivator de pământ și cântăreț la biserică. Strămoșii săi, după tată și după mamă, au fost veacuri întregi dintre cei mai luminați preoți ai Sălagiului. După ce luă primele cunoștințe de cetire și scriere dela părintele său, S. Bărnufiu, în etate de 9 ani, intră în școala primară din Șimleu, urmă apoi gimnaziul de 5 clase, cum eră

¹⁾ A. Papiu Ilarian: „Istoria Românilor din Dacia superioară“, tom. II, pag. XXII.

atunci, în Careii-mari, fiind totdeauna cel dintâi între conșcolarii săi. După absolvirea gimnaziului, dorința lui și a părintelui său ar fi fost să învețe dreptul la Pesta; însă lipsindu-le mijloacele și știind de altă parte, că Românilor le este închisă calea la carierele politice, se hotărî pentru cariera preoțească. Și, în 1825, veni la Blaj. În Blaj eră atunci o școală primară cu 3 clase, un gimnaziu cu 5 clase, o clasă de filozofie, în care se învăță psihologia și logica, și o facultate teologică sau un seminar cu 3 clase. De pe la 1832 s'a completat liceul de 2 ani, adăugându-se istoria, matematica, fizica și chimia și seminarul cu 4 ani.

Simion Bărnuțiu făcû întâia clasă de filozofie, apoi trecû cei trei ani ai facultății teologice, atrăgându-și iubirea și stima tuturor prin talentele și calitățile sale morale. Adevseori, în lipsa profesorilor, eră însărcinat cu explicarea lecțiunilor și cu examinarea colegilor la examenele semestriale. La 1829, absolvind teologia, fû numit mai întâi arhivar al cancelariei episcopoești; la 1830 director de studii în seminar și la 1832 i se dederă și catedrele de istoria universală și de filozofie, până când s'a numit profesor de istorie Ioan Rusu, 1833, atunci Bărnuțiu rămase numai la filozofie. În 1834 fû chemat de episcopul Lemenyi ca secretar al cancelariei episcopoești. Aci în timp de 5 ani, prin activitatea și purtarea sa, câștigă simpatiile clerului întreg; dar în acelaș timp avû și trista ocaziune de a cunoaște de aproape relele năravuri și pornirea spre maghiarizare, care încuse a se introduce în curtea episcopului din Blaj și chiar în seminarul teologic.

În 1839 Simion Bărnuțiu, scârbit de ceea ce vedeă și amărît până în suflet de curentul maghiarizării, cerû cu stăruință și obținû să fie demis din funcțiunea de secretar sau, cum se zice acolo: notar consistorial, și să i se dea iar catedra de filozofie la liceu. Aci pe lângă psihologie și logică, prevăzute în programa liceului, începû a propune dela sine și filozofia dreptului sau dreptul naturii. Și, ca tinerii să-și poată asimilă mai bine prețioasele idei ale acestor științe, el întroduse importanta reformă de a le propune în

limba română, iar nu în limba latină, care până atunci eră limba de propunere pentru toate studiile în școalele superioare. Astfel Simion Bărnuțiu învăță pe noua generațiune să cunoască drepturile omului și ale cetățeanului și să cunoască starea anormală a poporului român, care gemeă sub jugul greu și rușinos al iobăgiei, lipsit de toate drepturile și lipsit chiar de pământul pe care-l cultivă cu sudorile sale și-l apără cu sângele său. Și opunând astfel pornirii de maghiarizare curentul ideilor naționale, Bărnuțiu pregăti pe apostolii și martirii mișcării dela 1848. El a fost avertit de episcop asupra periculoasei sale întreprinderi de a propune în liceu, și încă în limba română, dreptul naturii, într'o epocă, când acest studiu eră permis a se propune numai la facultatea juridică din Cluj, și încă și acolo numai după o programă oficială, și când chiar și studiul istoriei universale se întrodusesese în liceul din Blaj numai cu dificultate și numai ca tolerat. Bărnuțiu însă continuă a-și face datoria, cum o înțelegeă el, și tinerimea „sorbii cu sete lecțiunile lui.“

În 1842 Ungurii, în adunarea legislativă dela Cluj, la care luase parte și episcopul din Blaj, aduseră un proiect de lege, ca după 10 ani să se întroducă limba maghiară atât în biserică cât și în toate școalele Românilor și nime să nu mai fie primit în vreo funcțiune politică, religioasă, sau școlară, care nu va ști limba ungurească. Atunci la convocarea și sub prezidenția prepositului Simion Crainic, profesorii și membrii consistorului sau consiliului episcopesc din Blaj, bine înțeles fără știrea episcopului, care eră la dieta din Cluj, făcură memorabilul protest în contra acestui proiect de lege barbară, care tindeă la uciderea politică a națiunii române. Motorul acestui protest a fost Simion Bărnuțiu. În acelaș timp publică el într'un jurnal unguresc din Cluj un articol în contra celibatului. Toate aceste fapte erau de natură de a înăspri relațiunile între Bărnuțiu și partizanii săi și între episcop. Se zice chiar, că se puseseră oameni, cari să atenteze la vieața lui; ceea ce s'a și întâmplat într'o noapte, când pe la 9 ore fû atacat cu ciomegele pe piața Blajului.

Nouile idei de reformă se răspândeau atunci pretutindeni; spiritul de rezistență în contra despotismului și privilegiilor aristocratice plană în aer și Bărnăuțiu cu blănenii săi eră în curentul acestui spirit. Puțin lipsiă atunci, ca situațiunea încordată dintre episcop și partidul național în frunte cu Simion Bărnăuțiu, să izbucnească într'o luptă pe față. Ceeace s'a întâmplat în 1843, prin un pretext de nimic; zic pretext, căci adevărata cauză eră conflictul între ideile naționale și despotismul politic al Ungurilor, care voia să oprească cultura națională a Românilor, și prin autoritatea episcopului din Blaj voia să innăbușe avântul ideilor naționale, al căror cuib devenise acum Blajul.

În bisericile catedrale din reședințele episcopoești se serbează în Joia patimilor ceremonia spălării picioarelor. Unde sunt seminare, se aleg pentru acest scop câte 12 elevi din seminar. În Blaj se îndatinase de câțiva ani a se alege elevi teologi din anul al 4-lea; și numai când lipseau, se alegeau din ceilalți ani. În 1843, la această serbare episcopul, care îndeplinea ceremonia, refuză pe un student din anul al 4-lea, alegând în locu-i pe unul din anul al 3-lea. Atunci toți studenții din anul al 4-lea refuzară serviciul lor; fapt pentru care fură aspru pedepsiți de către rectorul seminarului, om violent și, pe lângă aceasta, imoral. Studenții reclamară în contra lui la episcop acuzându-l de fapte imorale și cerând destituirea lui.

Din aceasta se născu un proces între episcopul Leményi și între profesori, care s'a trăgănat până la 1847; și atunci s'a terminat cu eliminarea dela cariera preoțească a studenților facultății de teologie, afară de câțiva cari își retraseră reclama, și cu destituirea profesorilor improcesuați, a celor mai buni profesori din Blaj, între cari erau Simion Bărnăuțiu, Ladislau Pop, care ajunse pe urmă prezidentul curții de cassațiune a Transilvaniei și vice-gubernatorul țerii, Dimitrie Boer, Ioan Rusu, Iosif Pop, ș. a. Între studenții eliminați eră și I. Axente Severu.

În urma acestui proces, Simion Bărnăuțiu, ca să-și apropieze științele juridice și politice și să se pregătească astfel mai bine pentru apărarea cauzei naționale, căreia își închinase

vieața, s'a înscris în 1847 ca student al facultății juridice din Sibiu.

De aci, în cele mai grele împrejurări și în niște momente hotărîtoare pentru soarta națiunii române, lansă el și, cu ajutorul studenților, răspândi în mii de exemplare, în toată țara, proclamațiunea dela 25 Martie, ale cărei principii deveniră programul politice naționale a Românilor. În deosebite centre se țineau întruniri pregătitoare. În Oșorheiu se aflau în acel an, ca niciodată, vreo 30 de tineri români ca practicanți la tabla regească. Între acești canceliști, cum le ziceă pe urmă poporul, erau: Avram Iancu. Samuel Poruț, Tordășianu, Tobias, Frâncu, I. Pinciu, Petru Roșca, Bota, I. Mărgineanu, V. Vespremianu, A. Papiu, ș. a., cari se întruniau ziua și noaptea și se sfătuiau ce să facă. În seara de 26 Martie vine la ei un tânăr, N. Birlea, trimis din Blaj, care le spune că blănenii încă țin întruniri și doresc să se înțeleagă și cu ei împreună, ce e de făcut.

În seara aceea se întruniră iar cu toții la Avram Iancu și aleseră ca termin al adunării naționale ziua de Dumineca Tomei la Blaj; și se legară cu jurământ, ca pe atunci atât ei cât și alții cari voesc mântuirea Românilor, prin foc și prin apă, prin orice primejdii să meargă la adunarea națională. Pe ziua de 1 Aprilie nu mai eră nici unul în Oșorheiu; toți se împrăștiară pe sate cu această misiune.

A doua zi, tânărul Birlea se înapoiă la Blaj și aduse știrea, că tinerii din Oșorheiu au hotărît întrunirea congresului pe Dumineca Tomei.

Terminul eră bine ales, căci tocmai atunci se începeă vacanța Paștilor, și tinerimea studioasă mergând pe-acasă făcū o propagandă apostolică pentru adunarea națională. Profesorul de filozofie Aron Pumnul, foarte iubit de școlari, făcū o proclamațiune și o dete în mâna fiecăruia, prin care chemă pe preoții și învățătorii români, fără deosebire de confesiune, să vină împreună cu sătenii lor la adunarea dela Dumineca Tomei, ca să delibereze despre ștergerea iobăgiei și îndreptățirea națiunii române deopotrivă cu celealalte națiuni ale țării.

Iancu se grăbi să pregătească pe muntenii săi. Dar înainte de aceasta, avocatul Ioan Buteanu, care venise dela Agram și cunoștea mișcarea Croaților, ținuse mai multe întruniri prin comunele din Munții-Apuseni. Și de aci plecă la Cluj, unde un alt avocat, Florian Micheș, făcea o asemenea propagandă împreună cu studenții români ai universității de acolo, cari în mijlocul Ungurilor se purtau cu un curagiu admirabil. I. Hodoș, student în drept, călcă în picioare cocarda ce i-o dote un student ungar, pretinzând ca și Românii să poarte cocarde ungurești. Dar și ei umblau numai în cete de câte 20—30 de inși pe stradele Clujului. De aci, Buteanu și Micheș, auzind că guvernul vrea să oprească adunarea Românilor, plecară la Blaj, ca împreună cu profesorii și canonicii să înduplece și pe episcopul a lucra pentru apărarea cauzei române.

Guvernul oprî adunarea dela Dumineca Tomei, neținând seamă de sfatul ce i-l da episcopul în raportul său, că n'ar fi bine de a opri adunarea, și luă toate măsurile pentru a o împiedeca. Ordonă episcopilor români din Blaj și Sibiu, să trimită circulare tuturor preoților, ca să oprească poporul de a se adună. Asemeni porunci se deferă tuturor autorităților civile. Și funcționarii și marii proprietari executau cu tot zelul aceste porunci; amenințau, că acei cari vor merge la Blaj vor fi împușcați sau spânzurați; pe tinerii propagatori ai adunării, pe cari îi puteau prinde, îi arestau. Pe marginea drumurilor se ridicară furci și țepe noi; căci aceste unelte barbare de ucidere, cari dispăruseră mai din toată Europa, se păstrau încă în Transilvania. Nu eră sat, în al cărui hotar să nu fie furci și țepe. La miezuina hotarilor se întâmplă să fie la un loc câte două rânduri de asemeni aparate; și în acest an cele cari se putreziseră erau reînnoite.

Pentru mai multă siguranță, se trimisese în Bucerdea, lângă Blaj, o companie de infanterie din Alba-Iulia; iar din sus de Blaj, în Sâmcel, veni cu o zi înainte de Dumineca Tomei un escadron de dragoni. Se puseră păzitori în jurul Blajului, să împiedece intrarea poporului; veniseră comisari, cari să

împrăstie adunarea prin veto, și dacă mulțimea s'ar opune, prin puterea armată.

În asemenea împrejurări, mulți se temeau că nu se va alege nimic de adunarea plănuită pe Dumineca Tomei. Câțiva tineri, conducători ai poporului, cari veniseră înainte, se retraseră acum prin satele vecine, ca să nu fie prinși. Dar nimic nu mai putea opri acum pornirea poporului, căruia i s'a propovăduit desființarea robiei. Neținând seamă de primejdiile ce-l amenințau, el învinse toate piedecile; și pe multe locuri treceau cu înnotul râurile, de pe cari se traseră podurile, ca să nu poată trece. Și pe Dumineca Tomei se adunară la Blaj 5—600 de țărani însoțiți de tribunii lor; dimineața pe la 7 ore erau pline stradele și piața orașului. Și la toate sfaturile și amenințările autorităților de a se retrage, poporul rămase pe loc ascultând cuvântările conducătorilor săi; până când în aceeași zi după amiază sosi dela Sibiu și Simion Bărnuțiu, care devenise acum idolul poporului, și fu primit în triumf cu mare entuziasm. În o vorbire plină de însuflețire și încurajare, ținută de pe piatra catedralei în piață, Bărnuțiu sfătui poporul să se liniștească și acum să se împrăstie pe acasă, că în adevăr guvernul a oprit această adunare; dar a învoit Românilor o altă adunare, tot la Blaj, peste două săptămâni, la 3/15 Maiu. Atunci să vină din fiecare sat câte doi inși, însoțiți de preoții și învățătorii lor; și atunci se vor înțelege cu toții împreună, ce e de făcut, ca să scape de jugul iobăgiei și de amenințarea de a li se răpi limba și naționalitatea, după ce de veacuri li se răpiseră drepturile de oameni și cetățeni. Dar până atunci să asculte de legi, să lucreze cu puteri unite, și prin purtarea lor să arete, că sunt vrednici de libertate.

Poporul acum începî a se împrăști liniștit pe acasă și, cari erau prea departe, prin satele vecine până la 3 Maiu. Însă înainte de a părăsi orașul, temându-se ca nu cumva în lipsa lor, conducătorii lor să fie arestați, cerură dela comisarii guverniali să le dee dovezi de buna lor purtare și că nu li se va întâmpla nimic capilor poporului. Dovezile se deteră în mâinile lui Buteanu, Iancu și Papiu.

Guvernul, înțelegând că nu va putea și că va fi chiar primejdios a opri adunarea națională a Românilor, le acordă o altă adunare, cu condițiunea ca să se țină sub conducerea și răspunderea celor doi episcopi români, în două locuri, una în Sibiu și alta în Blaj, la cari să se întrunească cât se poate mai puțini și să nu se desbată altceva decât punctele petițiunii către guvern.

În adunarea dela Dumineca Tomei nu s'a luat nici o hotărîre; s'a înaintat numai o petițiune pentru eliberarea avocatului Florian Micheș, arestat în Cluj. Adunarea aceasta însă a fost de mare folos. Mai întâiu, poporul prin purtarea sa demnă și serioasă dete dovezi, că e matur pentru libertate; ceea ce recunoștură prin acte oficiale și comisarii și comandantul trupei, trimiși de guvern să oprească adunarea. Apoi, această adunare a fost o minunată pregătire pentru marele congres dela 3 Maiu. Seara orașul a fost iluminat și tinerimea cu mulțime de popor din apropiere făcură ovațiuni condu-

cătorilor adunării cu torțe și muzică. Toți erau veseli de rezultatul acestei zile, chiar și prigonitorii lui Bărnuțiu, cari îl așteptau acum cu frică. El însă veni ca „îngerul păcii”, cum zice Cipariu în „Organul luminării”.

A doua zi, Bărnuțiu și Buteanu cu mai mulți tineri, cari se temeau a se întoarce pe la familiile lor de frica funcționarilor unguri de prin districte, au plecat la Sibiu, de unde lucrau mereu pentru pregătirea adunării dela 3/15 Maiu. Scopul venirii lui Bărnuțiu la Blaj eră și ca să pună în legătură consistorul din Blaj cu cel din Sibiu; și se înțelese cu Cipariu, ca să propună consistorului a trimite doi deputați la Sibiu, ca împreună cu cei din Sibiu să se înțeleagă asupra chestiunilor ce sunt a se dezbate la congresul dela 3/15 Maiu; ceea ce și făcū. Tot deodată se înțelese cu Cipariu, ca să cheme la adunare și pe Români din Bănat și părțile Ungariei. Acestora le scrisese dejă atât Cipariu cât și A. Pumnul.

(Stărsitul va urmă.)

M. Străjanu.

Pustietatea.

Mă 'ncinge iar,
Cu chinu-i lung, al frigurilor jar.
Fiori și întunec m'au înfrânt,
De sete mă frământ,
De sete arzătoare, și de-amar...

În taină lupt
Cu vise ce răsar neîntrerupt
Și-apun în negura somnului meu...
Încerc să leg, cu greu,
În minte-mi lanțul gândurilor, rupt.

Aș vrea să 'nving
Durerea ce m'abate și s'ating
Răcoritorul, umădul urciur,
Să sorb ca din izvor
Picurii reci ce 'n umbra-i se preling!

Visez că sunt
Pierdută 'ntr'un deșert. Că trupu-mi frânt
Par'c'a rămas aici, căzut pe drum
Și părăsit de-acum
De-o caravană ștearsă 'n praf și 'n vânt...

Unde-am văzut
Demult acest pustiu, întins și mut,

Sub ceru-i arzător, albastru 'nchis?
Poate eră 'n alt vis
Al cărui rost în mintea-mi s'a pierdut...

De peste mări
A răsărit din neștiute zări:
E țara arsă dela miază-zi
Cu vâile-i pustii,
Cu tremurul luminii 'n depărtări...

În tample-mi bat
Ritmele vântului cel necurmat...
De soare ochii îi închid și-aștept
Să mor de rana 'n piept,
Ce setea crudă, tainic, mi-a brăzdat.

Ah! cui să cer
Stropul de apă viu, ca să nu pierd?
Și cine m'a svârlit pe-acest pământ
Bătut și ars de vânt
Sub dogorirea vântului cer!

Într'un târziu,
Când deschid ochii, — iată că 'n pustiu
Se 'nalță 'n a luminii tremurări,
De parte 'n fund de zări,
Orașe de-un albastru străveziu...

Cum le-am zărit
 Numai acum? Ori poate s'au ivit
 Pe când dormeam?... Și mă ridic cu greu
 Pe-un cot. Dar trupul meu
 De trudă cade iarăș istovit...

... Spre-acei străini,
 Spre-a lor cetății cu ape și grădini
 Porni-voiu sub fulgerătorul cer,
 Un adăpost să cer
 Nainte de-a fi arsă de lumini...

... Dar nu-s cetății,
 Sunt lacuri — uneori... iar alte dăți
 Sunt dealuri mlădiate 'n dulci colori
 Și moi, ca 'nceingători
 Pierdute 'n fristele singurăfății.

Ah! nicăiri
 La inima cumplitei, arsei veri,
 Nu-s dealuri, nici grădini, nici ape nu-s!
 Ci dorul meu nespus
 Le 'nfățîșază turburii-mi vederi.

Sunt amăgiri
 Ce-au proaspetele apelor sclipiri,
 Ce-au mii de frumuseți cari se șterg
 Cu cât spre ele merg
 Pe drumul lung al sigurei pieiri!

Pe drumul lung
 Al jalnicei pieiri, nu pot s'ajung,
 O zări! spre 'nșelătorul vostru chip,
 Târându-mă 'n nisip
 Și 'n pietre sure cari mă străpung.

... Un râu secat
 Aici de veacuri albia și-a lăsat,
 Și 'n desnădejdea-mi totuș chem un val
 Când pe răposul mal
 Ca 'n apă rece fruntea mi-o abat.

Iar prin flori
 De friguri îmi închipui bărci de flori
 Și roade, lunecând pe râu în jos,
 Grele de-al lor prisos
 Cules dintr'a grădinilor comori.

Brațele 'ntind
 Vedenia s'ating — dar nu cuprind
 Decât fugarul vânt fără de chip.
 Și-n valea de nisip
 Văd bărcile și râu încet pierind...

Și răscolesc
 Nisipul sec, un strop ca să găsesc
 Cum îl pătrund cu aspre rădăcini
 Ușcații măracini
 Ce 'n creasta dunelor se istovesc...

De-atâtea-ori
 Beau pulberea ce-ai vântului flori
 Au măcinat din stâncile pustii,
 Când roți de vijelii
 Sfărâmă piatra 'n uriașe mori!

O de-ași putea
 Să mă umbresc măcar la umbra mea
 Ce vânăta se 'ntinde la pământ!
 În ea să mă 'nveșmânt,
 Să mă 'nfășor, s'adorm pe veci în ea!

Sute de mii
 De palmieri și vițe verzi de vii
 Deodată tainic m'au împrejmuț!
 Ce oază s'a ivit
 În nestârșita, dogorâta zi?

Și ce miros
 S'a răspândit din flori de chiparos!
 Iar prin narcizele dela izvor,
 Cum cad, din creanga lor,
 Rodii roșii 'n roua de pe jos!

Văd trandafiri...
 Mixandre vii... Izvoare ce-au luciri
 Și fețe, ca gâtleji de porumbei,
 Și murmurând ca ei
 Se pierd sub ale frunzelor boltiri.

Răcoritor
 Acum sub tâmplă-mi curge un izvor
 Și vieța 'n inimă-mi s'a strecurat,
 Căci valul cel curat
 Pe buza-mi arsă tremură ușor.

... Unde-a pierit
 Deșertul aspru și nețărnut?
 Și unde s'a sfârșit jalnicu-mi vis?...
 ... Târziu, am redeschis
 Din somnu-mi pleoapele, — și te-am zărit...

Viul izvor,
 Florile toate cu mireazma lor
 Erau aievea 'n sărutarea ta
 Ce tainic îmi stingea
 Pe buze-al setei jar chinuitor.

Stan, cu mașinile.

Din vina unor rudenii hrăpărețe, din vina firei sale, nepăsătoare și glumeață, și din vina alor doi advocați, — mari tândale, cari nu făcură decât să-l tragă tot mai la fund, Stan Boeriu ajunsese într'o bună zi la sapă de lemn. Fânașele, ogoarele, viile, boii și vacile, precum și cele două bivolițe s'au tot dus, învârtindu-se, și din vârtejul în care i s'a cufundat avuția se pornise o șuviță de vânt

să iee într'o mână un bruş de mălai și ceea-laltă altul și să li se pară că îndoapă mă-măligă cu brânză ori slănină.

Eră în cap de primăvară și până toamna târziu Stan Boeriu mai aveă mălai pentru copii. Vânduse destul în iarnă, dar tot îi mai rămăsese: moșia lui fusese cea mai mare în sat.

„Toate plugurile umblă“, îi zise într'o dimineață Anița, cu ochii în lacrimi.

Verona: O zi de sărbătoare în Argeș.

care-i suflă, lui Stan, în vatră. Atâta semn mai rămăsese din ce a fost odată. Pe casă mai eră stăpân, și ce mai casă! Ori din ce parte ai fi intrat în sat, casa lui îți săreă mai întâi în ochi. De piatră, înaltă, cu șase ferestri mari spre uliță, și la ferestri obloane vopsite verde. A fost om cu scaun la cap dacă a croit-o așa de largă: opt copii răsturnau scaunele prin casă. Numai cât, acum, puteau copiii să răstoarne casa și apoi să-și sufle în dește: nu mai veniă Anița să-i potolească c'o bucată de pâne cu slănină, c'un bruş de brânză, c'un fagur de miere. Mai eră, însă, mămăligă, și până mai străjuește pe cârpător acest paznic auriu, nu desnădăjduiește Românul, iar copiii se obișnuiesc repede

„Poți trăi nu numai din arat și sămănat. Poți trăi și din cules“, îi răspunse Stan, voind să-i descopere și femeii gândul care-l frământă de mult. Dar Anița nu pricepuse. Începă să se tângue, cum fac toate muierile.

„Nu suntem Sași, nevestă, nu ne putem gândi la spânzurătoare. Îți spun că cineva poate trăi și din cules, din seceriș.

— Dar cum să seceri unde n'ai sămănat?“ îl întrebă cu uimire Anița.

„Trebuie să ai cap și voință tare, răspunse Stan. Eu cred că Sașii de-aceea se spânzură așa de lesne în nenorociri, pentru că sunt și proști și bleji. Îți spun că, în vara asta încă, vom aveă și noi culesul nostru. Îmi cumpăr o mașină de treerat, cu cai.

— Cumperi că-i pe nimica“, răspunse înțepată femeia, care se gândia că Stan poate știă ceva mai bun.

„Pricepe-mă, femeie, e pe bani, și mașina și caii. Dar vom avea bani.

— Poate vor plouă din cer“, răspunse Anița cu dispreț.

„Din cer nu, ci din bancă“, zise bărbatul cu liniște. Nu-l atingeau înțepăturile Aniței, știă el că numai de năcăjită ce-i vorbește astfel. În zilele bune niciodată nu s'au sfădit.

„Luăm un împrumut pe casă, o să-l că-

Binder și Fleischer, cari au mașini. Prăbușirea din scaunul ei de boiereasă o neliniștează mai mult pe Anița, ca pe orice muiere, decât însăș sărăcia la care a ajuns.

„Chiar așa o să-i bat pe cei doi Sași, răspunde cu încăpăținare Stan. Mașina va fi mereu sub ochii mei; nu va sdrobi grâul, nu vor merge grăunțe în paie, n'o sări de-atâtea ori cureaua. Las' că știu eu ce trebuie să fac!“

Pe-atunci nu se știă pe sate de mașină cu aburi, cu benzină. Chiar mașinile cu cai erau de puțină vreme introduse. Îmbălăciile

Verona: O zi de sărbătoare în Moldova.

pătăm de bună seama: ce casă, ce grădină cu pomi! Împrumut nu prea mare: să putem cumpără patru cai și să plătim două rate la mașină. Vezi tu, mașinile astea se vând pe rate. Ratele următoare le vom plăti din grâul ce-l vom adună. O să eșim ieftin, să vezi. Nu iau nici un om străin. Eu voiu fi mașinistul, eu voiu slobozi snopii în mașină, Ion, Niculiță, Pătruș și Vasile vor mână caii.“

Stan Boeriu mai avu de furcă cu nevasta pân' s'o convingă, pân' s'o liniștească. După ce văzû că s'ar puteă face ispravă bună, Anița nu voiă să înțeleagă cum, chiar Stan, să fie mașinistul, să rămână toată ziua în nori de prav și să scuipe numai negru! Slujba asta ar puteă s'o dea unui Țigan, cum fac și Sașii

stăteau încă amenințătoare prin șuri, prin cămări, gata în toată clipa să înceapă o revoluție reacționară. Binder și Fleischer, cei doi Sași cari cumpăraseră mai întâi mașini de treerat, învărtite de cai, treceau drept nește oameni foarte cutezători. „Neamțu' și dracu“ ziceau Românii. Și, prin simplul fapt că aveau și mașini, erau socotiți de cei mai avuți Honți din sat. Cât puteă costă o drăcie de-aceea minunată!

Deci, când sătenii auziră că Stan Boeriu își cumpără mașină, simțiră un adânc respect față de el.

„Are încă bani destui!

— Și să cuteze el să umble cu drăcii nemțești!

Al. Satmăry: Cimitirul Jitianului.

— Un om care îndrăznește!

— De-acum numai cu mașina lui mi-oi bate grâul."

Românii din sat așteptau mașina lui Stan cu mare bucurie. Părea că ei înșiși se simțiau mai săltați dela pământ prin cutezanța unuia de-ai lor. Și nu arareori se întâmplă ca, unul ori altul, întâlnindu-se cu Binder ori cu Fleischer să le zică:

„Noa, jupâne, mai căpătăm o mașină!

— Bun! Ala bun, răspundeă Sasul.

— Mașină nouă. O să vă iee Stan apa dela moară.

— De ala nu frică la noi. Sare un cui, rămâne Stan cu gura căscat. Nu pricepe el cum trebui dires.

— Îi veți arătă dumnevoastră.

— No iel!" făcea Sasul cu ciudă.

Stan Boeriu eră un om mijlociu, îndesat, unul dintre Românii cari iau sacul de-o găleată subsuoară. Deși avea pașul greu, eră totuș sprinten, iute și de picior și de gură. Ochii-i jucau mereu în cap ca la un drac.

Trăise bine cu toată lumea; în zilele bune făcea cinste pe la crâșme cât zece. Sătenii țineau la el, și, în adâncul lor, doreau din toată inima să-i meargă bine lui Stan cu mașina, să-i bată pe Sași și să ajungă iar la moșie. Trei-patru fruntași din sat dacă erau străini de dorința asta: aceștia se bucurau c'au rămas ei șezători pe scaunele cele dintâi ale bogăției.

Dacă sătenii făcură multă vâlvă din vestea cea nouă, nu rămase nici Stan în nelucrare. De când se desprimăvărare el nu vorbiă de altceva. De câteori se întorcea dela oraș le zicea omenilor:

„Să vedeți ce mândrețe! Am să-i bat pe Sași să le curgă petecele!" Le vorbiă de mărime, de culoare, de batoză, „doba cea dințată", de roate, de rotițe și de măsele. Încă înainte de-a intra mașina lui Stan în sat, știă toată lumea că batoza e feștită

verde, că ruzile de cari trag caii sunt roșii, că roatele sunt vineții. Știau că cureaua cea lungă e grea de douăzeci de kilograme. Și, încă înainte de-a sosi mașina, sătenii nu mai vorbeau de Stan Boeriu, ci, de Stan „cu mașinile". Nu se știe pentru ce nu-l porecliseră „Stan cu mașina", nu „cu mașinile", căci numai aua aveă să aducă.

Lucrul însă nu merse așa de ușor precum și-l închipuiseră sătenii, precum și-l închipuisse mai ales Stan Boeriu. Căratul grâului se terminase, de-o săptămână mașinile lui Binder și Fleischer bûbuiau, și mașina lui Stan încă tot nu sosise. Bădicul eră acum tot pe drumuri, mereu împungaciu, mereu posomorît: așa-i dacă ai de lucru cu străinu, te 'ncurcă chiar la sfârșit. A trebuit să se sfădească în toată legea, ba să ridice chiar pumnul la agenții cari voiau să i-o scumpească după încheierea târgului.

Când treeratul intră în a doua săptămână Stan plecă cu trei cară împrumutate dela rudenii și în ziua următoare se întoarse, în

sfârșit, cu mașina. Din capul satului alaiul care o petreceă se tot îngroșă, și când așezară noutatea în curtea unui frate de-ai lui Stan, venise tot satul s'o vadă, chiar și cei doi Sași proprietari de mașini, Binder și Fleischer.

Mașina câștigă admirația tuturor, toți voiau să-și bată spicoasele cu ea, în jurul lui Stan se făcù un cerc gros: toți voiau să știe pe când va veni Stan cu mașinile la ei. Celor doi Sași li se cam lungiseră fețele, dar când zăriră caii cari trebuiau să învârtă mașina, zâmbiră cu satisfacție. Și Românii începură să se cotească: caii erau patru gloabe, părea că numai acum le-au luat corturile de pe spinările ascuțite.

Stan pricepù numai decât situația, se duse la cai, îi trase de urechi, îi bătù cu palma pe boturile slabe și mari ca niște solnițe, și zise:

„Prrr! Patru cai — călușei, să tot îmblătești cu ei! Ghii cai toți patru mă! Asta-i calul lui „Sfântu Gheorghe!“ strigă el bătând pe coaste trist pe-un cal țintat în frunte și pintenog de piciorul stâng de dinapoi; calul era foarte trist.

Mulțimea răsă din inimă, se împăcaseră văzându-l pe Stan cu voie bună. Adevărul era că Stan fusese silit să cumpere gloabele acestea, — nu-i rămăseseră bani pentru alții mai buni. Nevastă-sa, rușinată, pieri destul de repede prin mulțime.

Stan își probă mașina aici la frate-său Pavel. După amiaza aceea dintâi fusese destul de grea: când săreă cureaua, când înfundă el prea tare batoza, înăndusindu-o, când își uită par'că ce trebuia să facă și rămânea uitându-se la snopul desfăcut de pe masă. Apoi caii nu erau obișnuiți, nu erau obișnuiți nici cei patru băieți ai lui Stan: mânau când prea încet, când prea iute. Batoza durăia, pognea ca și când s'ar fi rupt ceva în ea, muncitorii ridicau mereu capetele în norii de prav, să vadă nu-i primejdie.

O săptămână îmblăți Stan tot pe la rudenii. Când a isprăvit aci îl chemau în douăzeci

Al. Satmary: Interior.

de locuri deodată. Căci în vreme de-o săptămână mașina lui Stan se dovedi în toate privințele superioară celor două săsești. Înainte de toate nu mână în pleavă nici un fir de grâu, nu sdrobiă grăunțele, iar ciurul lui Stan alegea grâul ca aurul. Apoi îmblătea cu zece clăi pe zi mai mult ca Binder ori ca Fleischer.

„S'aștepți un an și să îmblătești cu Stan!
— Al dracului! Isteț om! Cum s'a învățat să bage în mașină!

— Și vezi-i gloabele? Fac ispravă!

— Da' încă ce ispravă! Trag întins, pe-o formă unul cu altul, și astfel mașina merge lin. Deaceea nu se taie grâul.

— Și nu merge în pleavă.

— Ei, apoi asta vine și din felul cum aduce el spicele sub dinții tobei. Gândești că le cerne.

— Și, ai văzut cum ia vama? Cum i-o dă omul! Nu stă să facă piept la ferdelă ca Binder ori ca Fleischer.

— ... Cioară de sas!“

Și, în fiecare seară, în curțile pe unde imblătește Stan, se adunau zece-cincisprezece țărani cari se înțelegeau cu proprietarul pe când va putea veni la ei. Vorba ce-o zicea Stan, eră sfântă. Cei doi Sași se întâmplă de multeori să lase pe Români în baltă, cu aria făcută, dacă-i rugă un Honț de-ai lor să vie mai întâi la el. Cu Stan nu eră așa: „După rând, ca la moară“, zicea el, și din

pădească băieții. Așa de cruzi și așa de năcăjiți! Dar Stan rămase neinduplecat.

„Lasă-i să soarbă putere din pământ și din cer, nu le-o strica! Apoi, drept să-ți spun, mai zicea el, mi-e teamă să dau așa cai scumpi pe mâni străine. Hoți de cai mai sunt și azi, și pe cari ar pune mâna, abătându-se pe la noi, dacă nu pe paraleii noști? Hm! Calul lui „Sfântu Gheorghe“ să-l cântărești cu galbini, tu muiere“.

I. A. Steriadi: Veneția.

asta nu-l putea scoate nime. Nu alegea pe cei avuți din cei săraci, ci la fiecare după cum se anunțase. De-aici apoi a și pierdut în anul cel dintâi pe mulți dintre cei mai cu stare, cari nu înțelegeau să aștepte până le vine rândul.

Stan „cu mașinile“ își umpluse până prin mijlocul lui Septemvrie cele patru coșuri mari. De altfel el munciă, nu glumiă.

În zori de zi, băieții lui cei mai mari, Ion și Niculiță, aduceau „cail toți patru“ dela pășune. Unul de treisprezece și celalalt de doisprezece ani, cei doi pui de boier, nu mai dormiseră o noapte acasă de când se începuse treeratul. Anița, mama lor, se făcuse luntre și punte ca Stan să dea cail în seamă vr'unui fecior peste noapte, să nu i se pră-

Femeia se mânia și ocără: ea nu putea să se împace cu batjocura și credea că Stan își bate joc de casa lor. El însă își bătea joc de sărăcie.

De altfel Ion și Niculiță nu se lăsară imbițați. Ce-i putea face pe ei mai fericți decât ca, în fiecare seară, să-și arunce surtucul de lână pe spinarea unui cal, să iee pe celalalt de căpăstru, și, între cântecele feciorilor și chiuiturile copilandrilor, să-și amestece trapul cailor cu al celorlalți și să nu se oprească decât în aluniș?

Erau și săteni cari îl învinuiău pe Stan că prea-și năcăjește copiii.

El râdea și le spunea că de-ar fi niște cai mai răi i-ar lăsa și pe mână străină, dar așa nu se îndură. Râdea când vorbea cu alții ori

cu nevasta, dar când rămâneă cu gândurile sale, sufletul i se umpleă c'un fel de duioșie amară, dureroasă, și rară eră noaptea să nu se arunce odată până în aluniș să-și vadă de copii. Vezi bine, muierea nu trebuie să știe toate celea.

Deci în zori, „caii toți patru” intrau în curtea omului la care eră așezată mașina de cu seara. Când eșia gazda în curte caii, legați la proptelele gardului, ronțăneau în fânul plin de mireme. Până se adunau oamenii, până se descopereă stogul, cei patru își rotunziau pânțele, ghiolcâneau din apa proaspătă, și, inhămați, păreau cu mult mai mari decât spre prânz sau spre seară. Adevărul eră că ei nu slăbiră mai tare; se învârteau, ce-i drept, cu ziua de cap, amețiți, nenorociți, tăiați de curele și de funii, desnădăjduiți sub pișcăturile muștelor, trăgeau cu capetele plecate înainte, li se puteau numără toate oasele, — dar apoi, în pauze, aveau nutreț destul. Românii nu se uitau cât fân li se pune înainte, iar Stan, după ce ajunse și la ovăs, îi întăreă și cu grăunțele aceste țepoase.

Se vede că nimerise cai tineri, și calul, dacă are gură bună, — are tot ce-i trebuie.

„Ghii odată!

— Ghii calu', mă! Hi odată”, începeau băieții, c'o mână pe rudă, cu alta adiind biciul pe deasupra spinărilor.

„Ghii caii toți-patru, mă”, strigă Stan dela batoză.

Măselele negre, pline de smoolă, dela roata cea mare în care erau fixate rudele, păreau că stau în loc, dar măselele dela roatele cele mici începeau să sclipească în soare, sulul se învârteă greoiu, numai spițele strâmbe dela roata mare pe care eră fixată cureaua, lăsau aproape dela început impresia unor linii aeriene. „Toba cu dinții” începeă să cânte: „bu-bu-bu”, apoi tot mai șuerător și deodată fierul întreg cântă cu glasul acela metalic, pătrunzător, care adună pe copiii din toate porțițele,

făcându-i să-și părăsească toate jocurile. Eră totuș un fel de cântec sec, un vaer de oțel, până ce Stan nu începeă să lase snopii în mașină. De-atunci cântecul își pierdeă din sonoritate, mașina bubuiă, bufneă, scuipeă patele aurii, sub cari se așeză, în strat tot mai gros, grâu. Pravul umpleă îndată ograda întreagă, Stan se purtă ca într'o ceață murdară, care se cerneă, roia în jurul lui, în mii de chipuri, oamenii vorbeau strigând. „Mirosul de mașină” pătrundeă până departe, copii se grămădeau tot mai mulți în curte,

I. A. Steriadi: Case vechi.

lângă cai. Doamne, cum sorbiau din ochi și caii și pe pogănici, și biciurile lor de curea, cu cănac roșu! Cât ar fi fost de fericiți să se țină și ei c'o mână de rudă, să mâne caii, și să tot treacă peste sulul ce se învârteă ca un șarpe negru, întins. Dacă Ion ori Niculiță îi da la câte unul voie să vie la rudă, aceasta eră o fericire la care râvneau toți copiii din sat. Nu eră unul care n'ar fi voit să schimbe pe toată vieța cu Ion ori cu Niculiță. Și, cei doi frați, erau adeseori împărțitori de fericire supraomenească pentru ceilalți copii.

Eră o fericire și pentru părinți să-și vadă copiii petrecându-și astfel, cu atât mai vârtos că de mașinile cele săsești copiii trebuiau să rămână departe. Binder și Fleischer n'aveau copii mănători pe lângă cai, ci câte doi hăplăi

de slugi cari putrezeau în cisme pășind ca niște cocostârci în urma rudelor. Apoi Sașii aveau cai buni, bine ținuți, între cari totdeauna se alegea vreunul cu nărav, care se oprea când țî-eră lumea mai dragă și începea să asvârle din copite. De multeori trebuiau să se pună câte doi Sași cu parii lângă el și nu-l puteau porni până nu venea mașinistul.

Stan Boeriu știa că nu-i primejdie să-și facă nărav caii lui, și de aceea lăsa să vie băieții ca ajutor de pogănici. Uneori ruzile, cât erau de lungi, erau împănate cu mânuțe de copii.

Stan, de altfel, nici nu prea luă în seamă ce se întâmplă la rude. De când avea înainte, pe masă, cel dintâi snop deslegat, toată viața lui eră concentrată în gura mașinei. De-aici simția el foarte bine când eră vreo „hibă“ la cai și strigă, înghițind din pravul gros și cald:

„Cai toți-patru mă! Hi paraleii tatii!“

Mănile lui se purtau neobosite; despătură, jucându-se, paiele din snop, le da spre gura mașinei, curățâ într'o clipă masa. Femeile cari aduceau snopi, cari deslegau, conteneau în curând din cântec și frigurile muncii le înlănțuiau: trebuiau să se poarte. Aprig de mână trebuia să fie și celce trăgea din mașină paiele. După câte trei ceasuri de muncă întinsă Stan privia cu satisfacție cum îmbulzise pe toți, așa încât să nu mai știe unde li capul. El eră bătucit cu prav hospos, eră sur cu haine, cu obraz, cu păr, cu pălărie. Doar nădușala ce i se prelingeă pe frunte, pe față, lăsa să se vadă din când în când câte-o fășie roșie de piele.

I se făceau propuneri pentru o pauză. Dar afară de una mai lungă pe la zece și alta pe la șase, nu-și da răgaz decât pe câteva minute când trebuiau să ducă vravul de grâu în șură.

Cei doi Sași aveau mașiniști Țigani, cari le făceau destule mizerii. Dacă se îmbătau, mașina hodinea câte-o jumătate de zi, câte-o zi. Ei făceau pauze lungi și dese, și pentru rachiu și pentru tutun. Jupânii ori nu știau ori nu voiau să-i înlocuiască pe mașiniști. Astfel Stan „cu mașinile“ eră tot mai iubit de săteni.

De multeori când gazda le arată băieților de unde să dee fân la cai, Stan alergă înaintea lui:

„Nu-i de lipsă vecine, nu-i de lipsă.

— D'apoi ce-or mânca?

— Pe astăzi au avut muncă grea. Te rog să le dai o hrană mai bună.

— Bine dar n'am nici ovăs nici otavă.

— Ai foc în casă?“ îl întrebă Stan aplecându-se la urechea omului. „Dacă ai, patru căldări de jar să le dai. Aștia-s dedați cu jar“. Omul radea, radeau și alții, coborau fânul și-l puneau înaintea cailor.

„Să nu vă mirați că-s așa de slabi“, zicea alteori. Aștia-s din neamul postelnicilor. Câți sfinți părinți au fost uscați ca blanele și totuși ei au fost de mai mare folos lumii“.

Până prânzeau, până cinau, muncitorii se hărâhiau mereu. Și unde eră Stan cu mașinile veniau cu plată mai puțină decât unde îmblăteau mașinile Sașilor, cari nu veniau niciodată să mănca la masă cu creștinii, ci, retrași în umbra clăilor de fân, își mâncau slănina lor răncedă, ori, apoi, mergeau acasă, „c'a făcut și dumneaei“. Adecă a pregătit și frâua lui masa.

Până fură numai două coșuri pline Anița se cam rușină să meargă să măsure vama. Îi părea un fel de cerșitorie „să iei așa bucatele omului“. Dar după ce fură patru pline, se topi și șifala asta, vedeă că și mașina asta eră un mijloc de traiu.

Și totuș nu merșeră lucrurile așa de neted cum își închipuise Stan și cum își închipuia acum și Anița. Mașina lor umblă până la sfârșitul lui Octomvrie, dar în vremea asta doi cai trebuiră înlocuiți, căci al lui „Sfântul Gheorghe“ și încă unul se răsturnară pe rude. Apoi venia o rată mare la mașină. Stan se mai trezi cu o datorie de peste o mie, care nu știa de unde își înălțase capul.

Își ținuse un coș de grâu, celalalt precum și caii trebuî să-i vândă.

„Mai bine așa“, zise Stan. „Paraleii, de-i țineam pe iarnă, cum fân nu avem, mi-ar fi mâncat mai mult decât sunt ei vrednici. Voiu cumpără la primăvară alții.“

Și, într'adevăr, în primăvară, după ce se îndesă iarba pe hotar, cumpără alți patru, și aceasta s'a repețit așa opt ani în șir. În vremea asta se perândară tot alți copii, copile chiar, la mânatul cailor. Trecuse rândul peste Pătruș și Vasile, Dumnezeu îi mai știe

cu numele pe cei doi cari mână acum. E adevărat că fuseseră numai opt când Stan a cumpărat mașina, dar de-atunci capetele s'au mai sporit cu patru. În vremea asta de opt ani Stan plăti mașina, o repară odată din temelie, și de-acum aveă să muncească numai pentru casa lui. Ion și Niculiță, feciorii cei mari, se pricepeau la toate cele ca niște

mașinile lor cari se hârbuiră așa că chiar unii Sași începură să-și bată grâul cu mașina lui Stan. Acesta, din an în an, își cumpără cai tot mai buni, sporeă la îmblătīt cu cincisase clăi pe an. Peste iarnă însă nu-i țină.

Stan își bate capul cum să facă să mai cumpere o mașină, pentru vara asta, a noua, căci vedeă bine că cu una nu mai răzbește.

Ip. Strambu: Vara în curte.

mașiniști adevărați, știau băgă în mașină ca și Stan, dacă nu mai bine ca el.

Binder veni într'o zi la Stan și-i zise:

„Bade Stan, mi-ai putea da mie pe Ion ori pe Niculiță, să bage la mașina me, să fie mașinistu. Eu plătesc bine la el.

— Că nu pot, jupâne“, răspunse Stan.

„Poți. La dumneavoastră sânteți prea mulți. Io n'am un om priceput.

— Să-ți fi făcut unu“, răspunse Stan, depărtându-se de lângă Sas.

Adevărul eră că în acești opt ani Stan cu mașinile luă toată clientela românească din mâinile Sașilor. Scumpi, cum erau, aceștia nici nu reparară o singură dată din temelie

Visul lui eră: două mașini nouă, Ion la una, Niculiță la alta, dar se îngrozeă parcă de datorii.

Într'o seară, prin Maiu, iar se oprise la gândul ăsta, și-l tot suceă și pe față și pe dos, când iată că cineva-i bate la ușe.

„Bună seara.

— Bună seara, jupâne Binder. Ia' să șezi puțin, dacă te-a adus Dumnezeu la noi.

— Că șede io“, începū Sasul, „că venit să spui ceva la dumneata“.

Din vorbă în vorbă Stan pricepū unde bate șeaua Sasul: venise să-i ofere mașina lui spre cumpărare. „Că el s'o săturat de atâta alergare, de-atâta ceartă cu slujile, că

nu i se mai plătește să țină patru cai, că, zău, el ar vinde mașina“.

Stan își făcù iute socoteala cât l-ar costă o reparare radicală și-i oferì suma aceasta îndoită.

P. Bulgăraș: Șalul negru.

„No ie, c'atât' e pre puțin!“ zise Sasul și se duse.

Dar dup'o săptămână nu-i mai părù prea puțin: încheiaseră târgul.

Stan știă că la Sași le merge rău cu mașinile, căci să socotești numai cei patru cai bine hrăniți, iarna-vara — și vei vedeà că ei singuri mîncă tot oborocul. Știă că chiar neamul lor săsăsc nu-s mulțumiți cum le treerau bucatele.

Nu se miră deci prea mult când, după o lună, încheie acelaș târg și cu Fleischer. Mai mult s'a mirat și chiar s'a mâniat popa Sașilor, care de-atunci dădù poruncă să nu mai poată vinde nici un Sas, orice fel de avere, fără știrea și învoirea lui și a sfatului bisericesc.

Stan duse mașinile la oraș și după două săptămâni le readuse nouă-nouțe! Eră și vremea căci mașina singură ce se pornise de-o săptămână, nu mai răsbiă.

În vara aceea îl învăță și pe al treilea fecior, pe Pătruț, rândul mașinei, așa că Stan se plimbă acum, cu pipa în gură, dela o mașină la alta, dela un ciur la altul.

Nu se putea plînge că mai pică și vr'unui străin ceva din câștigul lui: familia lui umplea toate slujbele dela cele trei mașini.

Au trecut mulți ani dela cele povestite aici. Stan „cu mașinile“ e cunoscut acum în tot jurul. Are mașină cu abur, cu batoză mare, și, cu doi feciori după el, îmblătește prin

P. Bulgăraș: Pe gânduri.

satele vecine. În sat nu mai încape de feciori, dintre cari patru sunt căsătoriți.

Nime nu-l mai știe după numele cel vechiu: Stan Boeriu. Toată lumea-i zice: Stan cu mașinile.

I. Agărbiceanu.

Douăzeci de ani de mișcare „teatrală“.

(Urmare și fine.)

În anul viitor (1907) comitetul face o întorsătură spre bine: votează d-lui Z. Bârsan, despre care se vorbise la 1905 cu regret, că „societatea n'a fost cu noroc cu primul său bursier“ o subvenție de 1200 coroane, pentruca d-l Bârsan să poată acoperi toate cheltuețile împreunate cu turneul, pe care-l făcuse în vara aceluiași an. D-l Z. Bârsan făcuse și în anii viitori turneuri. Dar poate tocmai în legătură cu turneurile d-lui Bârsan, în ședințele comitetului va fi început să se cristaliceze tot mai mult o altă idee, o altă țintă: Societatea să părăsească planul organizării unei trupe ambulante. Grija aceasta să o lase inițiativei particulare. Iar comitetul să sprijinească astfel de trupe numai cu subvenții.

Membri societății și presa se gândiau însă altfel. Asemănând dezvoltarea ce-o luase Asociațiunea cu a S. T. R., ei credeau, că aceasta nu a făcut destulă propagandă în favorul său. Societatea avea prea puțini membri, 478; și numărul acesta scăzuse în anul viitor cu încă 51, până la 427. De aceea, pentru a avea încă un mijloc de propagandă, raportorul adunării generale din Coșalm (1907) propune încă odată înființarea de secții prin toate orașele. Iar „Tribuna“ (Dr. P. Nistor) voind să aducă aminte comitetului ținta ce-o avusese, trupa, cere să se dea o bursă și unei eleve.¹⁾

Anul viitor, 1908, aduce cu sine și polemici în presă, în cari se discută scopurile societății. Comitetul rămâne însă față de ele impasibil; el asistă numai ca privitor la un frumos joc de focuri artificiale, cari se vor stinge în curând. Se pusese din nou chestiunea: teatru de diletanți ori trupă de actori de meserie?

Ce face comitetul societății? El rămâne pe lângă ținta, ce și-o fixase la 1903: teatrul de diletanți. D-l Z. Bârsan își dăduse dimisia la 1905 tocmai pe motivul, că i se cerea să joace cu diletanții; iar comitetul

societății nu a voit să învețe nimic din această motivare! Ci inchipuindu-și că atunci nu a putut organiza teatrul de diletanți, fiindcă se greșise în alegerea persoanei („societatea n'a fost cu noroc cu primul său bursier“) credeă că acum a găsit pe „eroul“, care va putea săvârși minunea a opta: să joace în satele din Ardeal, el singur, pe Wilhelm Tell! Acest „erou“ eră să fie d-l A. P. Bănuț, din singurul motiv, că eră al doilea bursier al societății, iar comitetul nu eră ținut să învețe din experiența făcută cu cel dintâu, ci trebuia să urmeze cu fiecare bursier al său experimentul încercat mai întâiu cu d-l Z. Bârsan.

Toată lumea vede în d-l A. Bănuț un apostol și mântuitor: D-l vicepreședinte V. Onițiu zice în discursul său cetit la Oravița: „Ne mândrim că cu sprijinul nostru s'a făcut Z. Bârsan aceea ce este, și că cu ajutorul nostru va deveni d-l A. Bănuț aceea ce dorim cu toții să fie“. (Într'adevăr: cu „ajutorul“ d-lor a devenit ceea ce este!) În raportul general al comitetului se zice, că d-lui Bănuț „i s'a deschis un frumos cerc de activitate apostolească“. „Tribuna“ apreciază alegerea d-lui Bănuț cu următoarele cuvinte: „Comitetul a avut o fericită inspirație angajând pe cel mai agil bursier al său, pe A. P. Bănuț. Sperăm, că d-l B. nu se va descuraja de icoana cernită ce i-a făcut-o situației noastre artistice, că dorul său de muncă, însuflețirea, spiritul de jertfă, statornicia, curajul ce-l pune în slujba apostoliei sale vor spori în măsura greutateilor ce va avea să biruiască. Reprezentațiile au dovedit, că este cel mai destoinic regizor din câți au încercat la noi arta aceasta.“

Aflăm apoi atât din vorbirea d-lui vicepreședinte cât și din raportul comitetului ce anume se așteptă dela d-l Bănuț (ales cu 1 Sept. 1908).

„Prin angajarea unui director artistic, om cu pregătire specială, cu dragoste de muncă și cunoscător al relațiilor dela noi, sperăm că ne va succeda a reinvia treptat interesul pentru teatru organizând teatrul

¹⁾ Se propune — din amândouă părțile — și înființarea unei biblioteci a Societății. „Tribuna“ cerea să fie chiar publică.

P. Bulgăraș: Portret.

de diletanți prin exemplul viu și povețele pricepute ale noului nostru director artistic“.

În raportul general: „Artist, care în baza culturii sale superioare, a însuflețirii sale pentru cauza teatrului, a firii sale simpatice și a iscusinții sale va putea conduce personal mișcarea teatrală organizând și instruând trupe de diletanți“.

Și că de fapt comitetul se opriese aici, la teatrul de diletanți, o dovedește încă un pasaj din vorbirea d-lui vicepreședinte: „În stadiul actual ni se impune stăruință și îndelungă răbdare... Vor trece ani de zile până la etapa viitoare: teatrul ambulant cu o trupă de artiști de profesie“. Și o mai dovedește încă o faptă: comitetul nu angajează în serviciul său pe d-l N. Băilă, care încă terminase conservatorul; deoarece față de viitorul d-lui Băilă comitetul, atunci când îi votase „ajutor“ (nu „bursă“; și în alegerea termenilor comitetul a fost advocătește precaut) nu-și luase nici un angajament.

Intențiile comitetului fiind acum clarificate presa poate lua atitudine față de ele. Doi dintre scriitorii cei mai autorizați își spun

cuvântul. D-l N. Iorga cere comitetului să facă mai mult teatru, chiar cu risicul de-a se aduna mai puțini bani: „Eu văd altceva. Până în cea mai mică așezare românească răzbate, fără a culege material pentru a face spirit în foiletoane, o grupă de tineri buni, modești, muncitori, deprinși cu sărăcia și cu neînțelegerea silințelor ce fac. În orice împrejurări, declamă, joacă lucruri pe înțeles...“

Dacă sunt tinerii aceștia pregătiți, să iasă la iveală! Societatea pentru „fond“, prefăcându-se în societate cu fond, să cumpere accesoriile de nevoie, multe și frumoase, și să dea tinerilor o leafă cât să poată trăi chiar dacă ar veni mai puțină lume la „comedia“ lor și ar plăti cât de puțin. Iar dacă nu sunt pregătiți, să-i afle societatea și să-i pregătească“, (Anuar XII, pag. 110).

II. Chendi arată, că suspendarea burselor, adică renunțarea la pregătirea și a altor actori, este o greșeală. D-l Z. Bârsan, care primise și în anul acesta o subvenție de 1500 cor. pentru turneul său, prezintă comitetului un plan de organizare a unei trupe de 6 actori ținându-i „să angajeze un personal de șase inși, socotindu-se printre ei și bursierii de până acum, cari să alcătuiască întâia trupă ambulantă de actori de meserie“. Aceasta „dacă nu-i oferă mari talente, îi asigură cel puțin câteva forțe potrivite pentru răspândirea unei curate limbi românești“. Însă „conducătorii societății n'au voit să mă asculte dintr'un spirit de economie greșit plasat“. Căci „este neadevărată știrea, că aș fi ridicat o pretenție de 17 mii de coroane pe an, pentru a mă pune în serviciul societății, câtă vreme pot să dovedesc cu acte, că suma cerută pentru mine personal eră abia 400 coroane lunar (în care eră socotit și onorariul pentru soția mea) și nu e vina mea, dacă onor. comitet al societății n'a căzut de acord asupra planului ce i-am propus“. („Lupta“, 1908, Nr. 183).

Astfel și „Drapelul“ d-lui Dr. V. Branisce poate scrie despre „înzistențele, cari vin din partea publicului cerând înființarea neamnată a teatrului“.

Numai scriitorul acestor rânduri, înțelegând cât de îndreptățite erau cererile d-lor N. Iorga

și Il. Chendi, putea totuș să ia în apărare comitetul, cutoatecă nu eră inițiat în secretele lui și nici nu eră imputernicit din partea nimăruî de-a susține apărarea. Atunci eră însă sigur, că comitetul lucrează „după un plan bine chibzuit și foarte cernut din toate punctele de vedere” cum zicea odinioară fostul secretar, d-l V. Goldiș. Deaceea în scurta polemică ce-o avuse cu Il. Chendi zicea: „O știm cu toții foarte bine, și și mai bine o știe comitetul societății pentru fond de teatru, că se va creă o trupă teatrală de artiști. (De fapt, nu s'a creat!) Pentru ea s'au dat burse și se vor mai da. (De fapt, nu s'au mai dat!!). Societatea a legat acum de țara noastră pe d-l A. Bănuț, va legă și pe viitorul bursier și pe al treilea”. (De fapt, nu a făcut-o!) Că numai „știnta cea mai apropiată, deci imediată, este organizarea unor trupe de diletanți la orașe, cari vor încetă de-a mai există atunci, când va fi o trupă de actori”. („Duelgii literari” și „Demoralizare în literatură” în „Tribuna” dela 16 Oct. n. și 31 Oct. n. 1908).

Dar întocmai precum miniștri nu țin seamă de adunările de protestare ale alegătorilor, pe cari le împrăștie cu o trupă de jandarmi călări, tot așa nu a ținut seamă nici comitetul S. T. R. de dorințele publicului, deci ale membrilor societății. Ba a ținut să dovedească, că nici ținta actuală, teatrul de diletanți, nu este atât de fixată, încât să nu poată trece peste ea, dacă un cancelist oarecare ar arătă, că societatea ar putea să aibă încă o țintă. Și atunci ivindu-se un remarcabil talent muzical în persoana d-lui I. Crișan, comitetul a hotărât să pregătească de pe acum și pe viitorii societari ai Operei românești din Ardeal și i-a votat deci d-lui Crișan o bursă pentru muzică. Și de aci înainte cultivarea talentelor muzicale va rămâne cea mai de căpetenie îngrijire a comitetului societății. Căci la 1910 i se va votă o bursă și d-lui Șt. Mărcuș, la 1911 una d-lui I. Harșia și alta d-șoarei A. Voileanu, talente, cari fără îndoială trebuiau sprijinite, fiindcă ar fi fost un păcat dacă nu s'ar fi putut desvoltă, dar sprijinul dat lor din partea comitetului S. T. R. dovedește exact, că acesta nu mai aveă energia necesară întru urmărirea

P. Bulgăraș: Sanguină.

unui anumit scop, unei ținte bine fixate încă dela anul 1900!

De acum putem prevedea întreagă activitatea comitetului. Va fi ea sinceră? Se va lucra pe față? Atunci concluzia noastră va putea fi numai aceasta: comitetul vrea o trupă de operă sau de operetă, abandonează ideea teatrului de diletanți, și sprijinește numai cu subvenții trupe de actori dramatici.

Nu este sinceră? Se lucrează cu „fel de fel de expediente”, cum a zis d-l Dr. V. Branișce? Atunci concluzia va fi: comitetul va căută să distrugă tot ce-a creat pentru a-și netezi calea spre situația ce vrea să și-o creeze: a nu se găsi prins cu angajamente atunci, când s'ar ivi un agil antreprenor de teatru, care să vină și să-i ceară sprijinul, după ce singur își va fi format o trupă și va fi cerșit mila guvernului unguresc, care îi îngăduie să dea reprezentații.

Comitetul renunță deci la frumoasa îndatorire ce și-o luase: de-a scoate la iveală talentele de actori ce vor fi stând ascunse și în această parte a românismului, care este Ardealul; de-a deschide, numai din puterile noastre, încă o cale pe care să înainteze triumfând asupra culturii străine cultura românească; de-a cuceri astfel încă o parte din viața ce se scurge dincoace de Carpați și de a pune stăpânire pe ea, care e tot atât de prețioasă ca viața intelectuală românească din alte ținuturi și din alte țări.

Nu! Societatea pentru fond de teatru renunță la cuceriri, ea e bucurioasă de momentul, când se va vedeă cucerită și împinsă la o parte de întreprinzătorii evrei din Ro-

mânia, cărora le-a pregătit terenul prin reprezentările de diletanți. Pentru atâta au fost buni și d-l Z. Bârsan și d-l A. P. Bănuț, întâiul și al doilea bursier al societății!

Astfel, după un singur an de activitate a d-lui Bănuț, înzadar crește numărul membrilor societății dela 427 (1908) deodată la 1490 (1909) (el scade la 1228 și 1168, crește însă iarăși la 1273 și rămâne același în cei doi ani din urmă 1912 și 1913); înzadar organizează d-l Bănuț în 63 de locuri trupe de diletanți sau comitee filiale; înzadar crește averea societății dela 434.318 cor. la 507.098 cor. (aproape 50.000 cor. reprezintă obligațiunile subscrise de membri noi, înscrisi de d-l Bănuț!); înzadar comitetul are la 1909 „fericirea a comunica, că d-l A. P. Bănuț este persoana chemată a răspunde așteptărilor noastre și prin priceperea și zelul său se pot realiza rezultate bune“; înzadar președintele societății, d-l Dr. I. Mișu anunță la 1910 în Reghin în discursul cu care deschide adunarea generală: „vremea apostolatului fanatic, dar... flămând (aluzie la „apostolatul“ d-lui Z. Bârsan și al d-lui Bănuț!) a trecut. Trebuie să îngrijim ca actorii noștri să fie scutiți de grija zilei de mâine“; înzadar recunoaște întreg comitetul, în raportul său, că „numărul membrilor s'a duplicat în anii din urmă și terenul pentru societatea noastră a crescut rapid“ (Anuarul XIV); înzadar, în adunare, președintele și gentlemanul Dr. I. Mișu mulțumește d-lui A. P. Bănuț pentru munca depusă întru reușita artistică a adunării; înzadar urmând exemplul dat de Z. Bârsan aranjează și d-l A. P. Bănuț în fiecare vară turneuri cu trupe mai mici.

Comitetul nu știe ce să facă cu un „director artistic“ și regizor, căruia n'are de unde să-i dea și o trupă, pe care uitase să o pregătească, să o crească, și deci, după ce în 1909 promite că „va căuta în decursul anului modalitatea de definitivare a directorului artistic“, în 1910 îl angajează pentru timpul cât e în vigoare actualul plan de acțiune.

Te miri că nu l-a angajat și „în principiu“ definitiv!

Comitetul știe deci dela 1910, că la 1913 societatea nu va mai avea în serviciul său

pe nici un fost bursier al societății. Căci toate bursele nouă, cari se dau de-aici înainte se dau numai pentru muzică (d-șoarelor L. Popovici și L. Pop); pentru clasa de declamație se dau numai „ajutoare“ (d-șoarelor A. Poparadu și M. Dima). Ba d-șoara M. Dima, cunoscând experimentul făcut cu domnii Z. Bârsan și A. Bănuț, atunci când ia o bursă nu mai vrea ea să se știe angajată față de societate și cere bursa fără angajamente. Ce credeă comitetul în privința aceasta nu știm, căci nu s'a destăinuit în nici un raport al său.

Astfel trebuia amănat și sorocul organizării unei trupe teatrale permanente. D-l V. Onițiu îl fixă la 1897, când eră membru în comitet, pentru anii 1912—1915. Ce s'a făcut cu trupa? Știm cu toții: azi, la 1914, comitetul nu are nici un singur actor în serviciul său, numai pe d-l Dr. H. P. Petrescu. Deaceea d-l Dr. I. Mișu, președintele societății la 1910 corege pe d-l V. Onițiu și fixează termenul subvenționării unei trupe teatrale pentru anul 1920. Atunci, sperează d-l Mișu, vom avea 10—12 actori crescuți de societate; cu leafă de câte 2400 cor. anual și înscrisi la un propriu fond de pensuni. Și pentru a asigura instituirea unei trupe de actori la 1920, d-l Mișu a împlinit dorința dela 1902 a d-lui Ungureanu, a modificat § 21 al Statutelor S. T. R. și a obținut din partea guvernului și aprobarea lor. D-l Mișu crede, că prin Statutele modificate i s'a asigurat (fără rezerve) societății „și acel drept prețios de a organiza, susține și subvenționa una sau mai multe trupe teatrale ambulante“ (Anuarul XV, pagina 15). D-l conte Khuen Héderváry, ministrul care a aprobat modificarea, însă nu crede, căci a pus condiția: „Societatea poate întemeia trupe de actori numai cu concesiunea ministrului și poate subvenționa numai acele trupe de actori din patrie, cari au concesiune ministerială“. Iar concesiunea o poate refuza ministrul de interne care va funcționa la anul 1920, dacă nu va fi prietin cu președintele dela 1920 al S. T. R.

Comitetul societății asemenea își leagă toate speranțele de acest an 1920. Deaceea face pregătirile de tranziție. Mai întâi renunță la reprezentările de diletanți și la propaganda ce eră lăsată în grija d-lui Bănuț, care spre

scopul acesta făcea călătorii. Cheltuielile de călătorie ale lui se ridicară în anul 1911 la suma de 1159 cor. 80 fil. În anul următor se prevedea în budget spre acelaș scop abia 350 cor. Urmarea firească a fost, că nu s'a mai făcut propagandă, de care comitetul însă, trebuie să o spunem, nici nu mai avea lipsă, căci un alt plan de acțiune dirigea acum activitatea societății. Iar acest plan revenind la metodele anticvate îngăduia o propagandă și numai în scris. El trebuie analizat, pentru ca să se vadă, cât de mult s'a abătut comitetul dela ținta ce și-o fixase, sau care i se indicase odată: creșterea unei trupe.

Noul plan de acțiune a fost prezentat adunării generale ținute la Blaj în August 1911, la care eu nu am asistat. Dar a fost acolo lamura tinerimii noastre, toți scriitorii, între ei și d-l O. Goga, care făcuse în 1909, la Alba-Iulia, o surpriză comitetului S. T. R. criticându-i activitatea. A vorbit însă, ca de obicei, numai d-l Dr. V. Branisce; ceilalți, și d-l Goga, au tăcut. Fiindcă poate nici nu se vor fi dus la ședință și fiindcă nici unul nu va fi cetit planul de acțiune și fiindcă adunarea eră o adunare de paradă; „Asociațiunea” își serbă doar tot la Blaj și în aceleași zile jubileul de 50 de ani.

Eu am cetit prin urmare Planul de acțiune, cel nou, abia după adunarea generală ce s'a ținut la Brașov în 1912, după ce anumite atitudini ale unor membri din comitet mi-au sdruncinat încrederea oarbă ce-o avusesem până atunci și m'au îndemnat să-mi așez odată și ochelarii, când cetesc acte de-ale comitetului S. T. R. Am cetit deci cu precauțiune și cu analiză critică.

Impresia ce mi-a lăsat-o întâia citire a noului plan a fost aceasta: comitetul și-a închipuit, că „n'a fost cu noroc” nici cu al doilea bursier al său și-a hotărît să se scape de „actori”. Și fiindcă d-l Bănuț n'a fost atât de prevenitor ca d-l Z. Bârsan — făcuse doar tot ce-i ceruse comitetul și singurul lucru, pe care nu i-l ceruse comitetul, dar pe care îl făcea de trei ani, eră: că își așteptă definitivarea, pentru ca să muncească apoi nu ca „apostol flămând”, ci ca actor și regizor mâncat, beut și îmbrăcat — și nu avea de gând să-și dea demisia, fiindcă se știa

angajat pe 5 ani; din motivele acestea comitetul a alcătuit un nou tip de aeroplan, noul plan de acțiune, pe aripile căruia d-l Bănuț putea fi scos din organizația S. T. R. fără a face uz de prea multă... benzină. Cum s'a executat acest sbor forțat cu ajutorul noului plan de acțiune, am arătat cred cu desăvârșită claritate în cuvântarea mea ținută la Caransebeș. Faptul acesta încă nu a devenit „istoric”, pentru ca să-l pot povesti și aici.

Noul plan conține însă și contraziceri, pe cari nu le-a observat d-l Dr. V. Branisce, care în calitatea sa de raportor l-a prezentat adunării generale dela Blaj. Căci pasagiul al cincilea din cap. „Promovarea artei teatrale române” (Anuar XV, pag. 82), zice hotărît și clar: „cu începere dela 1920... societatea va organiza sau subvenționează o trupă ambulantă permanentă” etc. Ministrul de interne aprobând statutele modificate la 1910 îngăduie însă, să se întemeieze și să se subvenționeze numai trupe de actori din patrie, cari au concesiune ministerială. Urmează de aici, că hotărîrea stabilită prin planul de acțiune obligă societatea (adecă comitetul societății) să și crească pe actorii, cari vor forma la 1920 trupa ambulantă, pentru că altcum nu va avea de unde să-i ia!

Dar capitolul Bursele (Anuar XV, pag. 85) ne descoperă încă odată, că comitetul nu are nici o țintă. Căci se zice în pasagiul al treilea că se vor da burse acelor tineri, cari vor intra în serviciul „direct” al societății, ca membri ai trupei teatrale ambulante; ceea ce vrea să zică că comitetul are de gând să crească actori pentru trupă, că el vrea trupă.

Dar în pasagiul al patrulea se zice că se vor da burse și celor ce „tind a face indirect serviciul societății, ca profesori de muzică, dirigenți de cor, conducători de teatru de diletanți.” (O nouă profesiune, care nu se găsește încă nici în America!) Aceasta însă vrea să zică, că comitetul nu vrea trupă.

În sfârșit în pasagiul al cincilea se zice, că „se pot conferi burse și la tineri, cari se dedică artei teatrale sau muzicale, fără privire de vor ajunge vreodată în serviciul direct sau indirect al so-

cietății", ceea ce vrea să zică, că comitetul nu-i obligă să intre în serviciul societății și că averea ei deci nu mai are altă menire decât aceea a unui obicinuit fond de burse à la Gojdu ori Triandafil.

Cred și eu, că lucrând după un astfel de plan, va fi foarte greu să mulțumești pe membri societății, cari își vor lua osteneala să și judece de aci înainte actele comitetului, nu numai să le primească și să le aprobe.

Dar noul plan de acțiune ne mai descopere încă o țintă, pe care comitetul s'a sfiit să o mărturisească pe față.

La 1908 comitetul — același, care a alcătuit la 1911 și noul plan de acțiune! — avea pentru directorul său o țintă hotărâtă: el alesese pe d-l Bănuț, ca să organizeze trupe de diletanți și să le instrueze. Și ținta aceasta eră urmărită cu tenacitate, căci d-l Z. Bârsan de aceea își dase demisia, fiindcă i s'a cerut, iar dânsul nu a voit să organizeze teatrul de diletanți. Și comitetul a așteptat 3 ani de zile, până și-a terminat d-l Bănuț studiile, pentru ca să-l angajeze spre acest scop.

Noul plan de acțiune dela 1913 însă nu mai știe nimic despre reprezentații de diletanți. El face din directorul său un simplu cancelist, șef și singur funcționar al unui biuro de statistică, când stabilește datorițele lui astfel: 1. îngrijește de propagandă în *presă*; 2. înscrie membri; 3. ține în evidență comitetele filiale; 4. ține în evidență reprezentațiile de diletanți și reuniunile de cântări; 5. conduce cancelaria societății; 6. îngrijește de agendele de cassă; 7. pregătește adunarea generală; 8. pregătește programul festivalelor artistice și al disertațiilor dela adunarea generală; 9. distribuie la timp anuarul; 10. ține în evidență afacerile burserilor; 11. execută poruncile comitetului; 12. prezintă raport despre starea societății.

Poftiți acum d-lor actori-artiști și concurați la acest post, dacă vă dă mâna! Căci alegerea „directorului” se face după noul plan prin „concurs”: „Directorul se alege pe un period de cinci ani pe baza unui concurs. (De ce natură e concursul, nu se spune...) La caz de realegere după

serviciu de cinci ani (directorul) devine definitiv” (Anuar XV, pag. 83—84).

Comitetul a știut foarte bine, că un actor nu va putea împlini cele 12 îndatoriri, prin urmare nici d-l Z. Bârsan, nici d-l A. P. Bănuț nu vor lua parte la „concurs”. Și fiindcă știă tot atât de bine, că numai d-l Dr. Horia P. Petrescu a studiat opt ani de zile la felurile universității din patrie și străinătate, pentru ca să poată lua parte la „concurs”, nici n'a mai publicat concursul, cum comitetul singur se obligase prin textul stabilit de sine însuși în planul de acțiune, ci a ales la 1912 pe d-l Dr. H. P. Petrescu deocamdată ca „organ executiv salarizat” îndeplinind în chipul acesta „dispozițiile de tranziție” dela vechiul la noul plan de acțiune.

Dacă însă comitetul și-a bătut capul doi ani de zile, până când a găsit modalitatea potrivită, ca să poată angaja pe d-l H. P. Petrescu în serviciul Societății ca viitor „director”, aceasta însemnează că vedeă și în d-l H. P. Petrescu un apostol și erou — al treilea în ordine cronologică! — dela care se așteptau minuni și care poate eră înzestrat cu puterea magică de-a rezolvi fără de veste marea problemă a Societății pentru fond de teatru. Deaceea comitetul a renunțat la diletanți, a renunțat la creșterea actorilor, a renunțat la teatru, fiindcă așteptă să vază ce va face d-l Dr. H. P. Petrescu.

Să vedem deci ce idei nouă aduce d-l Dr. H. P. Petrescu și cum formulează dânsul ținta societății.

Înainte de a fi ales „secretar literar” d-l H. P. Petrescu zice în broșura sa „Este mișcarea noastră teatrală un lux” (Brașov, 1912), că „ceea ce vedem în ziua de astăzi sunt începuturi de teatru românesc” (p. 10). Deaceea: fiindcă tot ceea ce se face, fără scenă și fără o trupă, este simplă retorică (pag. 4. citat din Brunetière), deși „ar fi un sacrilegiu să nu încerci să îmbunătățești manifestațiile acestea dramatice naive” (de diletanți, pag. 11; d-l Dr. H. P. Petrescu nu poate fi „naiv”) încheie: „va trebui să ne gândim la înființarea cât mai grabnică a unei trupe ambulante de artiști de profesie” (p. 10). Până se va înființa — deci până la

1920; șapte ani de zile! — ce vor face organele salarizate ale Societății? Ni-o spune la pag. 7. cu următoarele cuvinte: „Înainte de toate vreau să constat, că sub mișcarea noastră teatrală nu înțeleg numai și numai reprezentațiile dramatice, ci vreau să consider ca făcând parte din mișcarea aceasta și reprezentațiile cinematografice, cari (eventual) s'ar putea da poporului nostru”.

Comitetul știă foarte bine, că d-l H. P. Petrescu nu va putea înființa „trupe teatrale românești cu actori dramatici de profesie”, nici „societăți de diletanți cu un repertoriu mai îngrijit, cu o rutină mai mare” (ibid. pag. 13). Și deci l-a angajat să dea reprezentații cinematografice, pe cari însă nu le-a dat, fiindcă a trebuit să redacteze 386 de pagini de revistă — „Revista Teatrală” — (v. Raportul general al Comitetului pe 1912/13, pag. 2, rând 2 de sus).

După întâiul an de activitate, de propagandă, d-l Dr. H. P. Petrescu raportează (Raport, retipărire din „Revista Teatrală” Nr. 6. Brașov, 1913) că: societatea noastră pentru crearea unui fond de teatru tânjește” (p. 5) fiindcă a putut corespundă numai cu 16 dintre cele 63 comitete filiale (p. 4) și că deaceia dânsul, d-l Dr. H. P. Petrescu, a ținut vreo 7—8 conferințe (pag. 4) a cetit în decursul anului (d-l Petrescu face la sfârșitul raportului său anual, pag. 9, o neiertată greșeală matematică, când scade din numărul de 12 luni ale anului un număr nedefinit, pentru ca să poată vorbi numai despre „activitatea mea din lunile din urmă!”) că a cetit așadară „sute de piese teatrale, vechi și nouă, originale și traduceri, într'un act și în mai multe... cel puțin 200!” (semnul exclamațiunii este al d-lui H. P. Petrescu; speriăți-vă deci, cetitorilor!); că a redactat „Revista Teatrală”, căreia „comitetul i-a dat vieță în ședința sa din 6 Noemvrie n. 1912” (p. 5), (noi mai putem adăuga amănuntele: în casele bisericii gr.-or. rom. din Târgul Grâului Nr. 5, Brașov); dar că revista aceasta nu și-o închipuește „la nici un caz ca punct culminant al întregii noastre activități, căci știu că numai reprezentațiile de pe scenă sunt adevărat teatru” (pag. 7). (Cine a crezut, că „Revista Teatrală” este un fals

teatru?); că a cetit pe Wilhelm Tell, în traducerea lui Șt. O. Iosif de 4—5 ori (o minune, că d-l H. P. Petrescu nu a numărat și de data asta exact, de 4 ori de 5 ori!); dar că după toată această muncă sisifică a ochilor și a mâinilor sale, prin care nu a câștigat nici un singur membru nou, d-l H. P. Petrescu a ajuns la convingerea că „Medicamentul cel mai bun (cu un singur cuvânt d-l Petrescu știe aici să arate, că Societatea este bolnavă) ar fi câteva trupe de actori de profesie, fără de grije de ziua de mâne, cari să cutureie ținuturile” (pag. 5. Noi ne-am mulțumi și numai cu una).

Ba într'un rând d-l Dr. H. P. Petrescu își uită complet de ținta S. T. R. și visează un viitor, când în birourile societății nu se vor învărti actori, ci „10—15 funcționari, cari sortează corespondența”; (Revista Teatrală I, pag. 350) de sigur sub privegherea d-lui secretar-general Dr. H. P. Petrescu. Să dea Dumnezeu să fie așa, dacă cei 15 funcționari vor fi actori și își vor sorta corespondența proprie!

Sprîjinindu-se pe un astfel de raport și având informația sigură, că d-l A. Bănuț nu va fi ales definitiv, (fiindcă a înscris vreo 800 de membri noi și fiindcă a întemeiat vreo 60 de comitete filiale și fiindcă a cutureierat Țara Oașului și ținuturile unde nu se mai pomenise de reprezentații teatrale românești), d-l Dr. H. P. Petrescu își ofere serviciile sale societății cu condiția, să fie ales în 1913 — contra condițiilor stabilite în Planul de acțiune! — „ca funcționar definitiv” (pag. 9). Și cum n'ar fi pus condiția aceasta, când cassierul comitetului, d-l Dr. N. Vecerde, credea că va fi ales definitiv încă la 1912 (vezi „Revista Teatrală” I, pag. 59: „Dacă On. adunare generală ar înființa fie definitiv, sau fie și numai provizoric, un post pentru d-nul Dr. H. P. Petrescu”).

După zig-zagul bogat în serpentine — trupă ambulată, teatru de diletanți, repertoriu — nu actori, fonograf, scenă stabilă, operă, administrație de fonduri, birou de poștă teatrală, cinematografe, toate „fel de fel de expediente” — comitetul societății dă în anul 1913 deslegarea definitivă a tuturor problemelor dela ordinea zilei.

Având pe d-l Dr. H. P. Petrescu în serviciul său trebuia să-i dea ceva de muncă. „Apreciindu-i deci puterea de muncă a hotărât încă în prima sa ședință să editeze o revistă¹⁾ „oferindu-i puțința de a-și expune planurile sale în această revistă.“²⁾

Comitetului viitor îi recomandă să înnoiască angajamentul d-lui Dr. H. P. Petrescu. Dar vorbind despre „eventuala reangajare“ a d-lui A. P. Bănuț, îi recomandă aceluiaș comitet, ca pe acesta să nu-l mai reangajeze.

Dă trei burse pentru muzică și un ajutor pentru conservatorul de artă dramatică. Dă 1500 cor. Societății de gimnastică și cântări din Brașov pentru reprezentarea „Cavalleriei rustice“, o operă muzicală, dar numai 800 cor. „remunerație“ poetului Șt. O. Iosif pentru traducerea lui Wilhelm Tell al lui Schiller, o operă dramatică.

Ținta actuală a comitetului se clarifică și mai bine, dacă vom spune, că comitetul a dat în anii 1909-1913 burse și ajutoare:

Pentru teatru suma de 3100 cor., pentru muzică suma de 23.880 cor.!!

Și comitetul, care a împărțit așa, se zice a fi comitetul Societății pentru fond de teatru român, care vrea să aibă la 1920 o trupă de actori!

Dar noi nici nu facem o descoperire senzațională, pe care comitetul ar vrea s'o ascundă. El relatează în raportul său general cu multă mândrie despre seria de 21 de concerte și 7 reprezentații de operă, la cari au cântat în Maiu și Iunie 1913 foștii bursieri ai S. T. R. d-nii Șt. Mărcuș și I. Crișan, cântăreți de operă, unul în Troppau, celălalt în Gablonz, în Austria. (D-l Goldiș, care și azi

este membru în comitet, ziceă însă la 1900: că „nu ne putem permite luxul de-a crește artiști pentru altă țară!“ Da de nu!)

Și pentru ca asupra „țintei finale“ pe care-ar fi urmărit-o comitetul dela 1912/13, dacă ar fi rămas la cârmă, să nu mai planeze nici o îndoială, în legătură cu concertele d-lor Mărcuș și Crișan comitetul zice în raportul său general, pag. 3 jos: „Sperăm să vină vremea, când cu concursul lor (adecă al d-lor Mărcuș și Crișan, cari cântă frumos și bine, dar nu știu bine românește) ne va fi dat, poate, (ce precauțiune stilară!) să vedem îndeplinindu-se ținta finală a unei munci de zece ani: înjghebarea primei trupe ambulante a societății pentru fond de teatru român“.

Oricare om cu mintea sănătoasă va înțelege din rândurile acestea, că niște cântăreți de operă nu pot organiza decât o trupă de operă sau de operete. De unde urmează, că ținta finală a comitetului S. T. R. a fost la 1913: trupa de operă. Iar la 1900, când funcționa acelaș comitet eră: trupa de actori dramatici!!

După această deraiare completă d-nii Dr. I. Mișu, președintele, V. Onițiu, vicepreședintele și Gh. Dima, membru în comitet, își dau definitiv și irevocabil demisia și lasă, în cea mai mare încurcă, pe „bolnavul închipuit“ în grija noului președinte, a d-lui Dr. Al. Vaida, de profesie medic și unul dintre cei mai energici și îndemnatnici deputați români în parlamentul ungar. Vom vedeă ce diagnostică va stabili d-l Dr. Vaida și ce fel de dietă va prescrie Societății și, mai ales, membrilor din comitet. O credincioasă și sentimentală soră de caritate, asemenea Dr., are la dispoziție: pe d-l Dr. Horia P. Petrescu.

Dr. Al. Bogdan.

¹⁾ Raport general pe 1912/13, pag. 1.

²⁾ Raportul d-lui Dr. H. P. Petrescu, pag. 5.

Cronici.

Artă.

A XIV-a expozițiune a societății „Tinerimea artistică”.

Poate că nici într'un an n'a fost atât de interesantă această reuniune artistică și niciodată cred că n'a adăpostit, sub acoperișul de pânză al „Panoramei Grivița”, mai mulți pictori și mai multe tablouri ca de data aceasta. Grafie bunevoitoare celor puși în fruntea acestei societăți și laudelor cronicarilor artistici, — laude cumpărate cu tablouri — am credința, că la anul și numărul expozanților și al tablourilor va fi îndoit.

Căci între cei peste 60 de expozanți sunt unii mai pe jos de orice critică, iar între cele aproape 500 de tablouri sunt multe de valoarea pânzelor ce fac reclama diferitelor circuri.

O selecțiune dreaptă însă nu s'ar putea face. Datoria criticii e să arete, cu deplină obiectivitate, lucrările slabe, insistând asupra îndreptărilor ce-ar trebui aduse. O dare de seamă superficială, făcută în birou după catalog și cu spiritul drept de judecată alterat de „mici daruri” și delicate preferenți, constituie un îndemn rău la muncă nefolositoare.

Domnul Verona și-a întocmit o expoziție proprie, căci ocupă o sală întreagă cu cele 66 pânze, din care nu știi ce să admiri mai mult, pentrucă fiecare pânză te atrage, te răpește, te farmecă.

O variație mare de tablouri: Privești de toamnă, de iarnă, interioare de păduri cu umbră rece și liniște adâncă, colțuri luminoase de țară, hori cu lume multă în zile de sărbătoare, idile pe margine de apă cu eroi luați din poporul nostru, focuri la margine de codru însângerând umbra frunzișului des, scene din campanie cu redarea perfectă a mișcării, a vieții în „ansamblu”, toate executate cu o desăvârșită artă, cu o adâncă dragoste de frumos și adevăr.

Mă gândesc pe ce prejuri fabuloase se vor vinde peste câțiva ani pânzele lui Verona! Deaceia socot că prea puține lucrări a reținut ministrul cultelor, al lucrărilor publice și Muzeul Aman, căci când ne vom convinge despre însemnătatea valorii artistice a acestui pictor și se va încercă înghetarea unui „Muzeu Verona”, se vor ivi atâtea piedeci materiale încât înființarea lui va fi o imposibilitate.

În fața lucrărilor lui Verona ai sta o viață descoperind zi cu zi noi calități și noi amănunte imperceptibile la întâia vedere. Te miri cum a putut să ne arate atât de bine și atât de frumos ceea ce-a văzut și l-a impresionat. Pe când alți coexpozanți ai lui se căznesc să câștige originalitatea prin „culoare” ori prin adeptismul la diferite școli cubiste, pointiliste sau impresioniste, Verona rămâne îndrăgostitul de adevăr, transpunătorul credincios al observațiilor și al impresiunilor, dovedindu-ne că talentul n'are nevoie de-o anumită școală, ori de-un anumit principiu.

Observate de aproape, pânzele lui Verona, lucrate în vopsea groasă, te supără parcă și cu cât te deparțezi asperitățile dispar, completându-se, armonizându-se într'un ansamblu unitar, natural.

Două lucrări mari ne dă Verona: O zi de sărbătoare în Moldova și O zi de sărbătoare în Muntenia, în care relevăm puterea de observație, calități de compoziție, de repartiție artistică, de lumină, de mișcare, de adevăr.

Nici o trăsătură discordantă, nici un adaus, care să mărească efectul în dauna verosimilității. Sunt serbări adevărate, stai în fața lor, le admiri, aspiți vieța ce-o trăiesc și uiți că ești între pereții unei expoziții. Ce admirabil a prins Verona grupul de țărani, cari cinstesc la masă pe când unul întinde paharul plin bătrânului ce-a înmărmurit ascultând cântecul suspinat de strunele lautei. E perfect redat țăranel beat care, aplecat pe spate, cu mâinile în șolduri, se silește să-și menție echilibrul. Și în fund jocul la umbra mesteceniilor! Cine a văzut cum se petrece în Moldova observă cât adevăr e în această pânză, precum și în cealaltă în care ne arată fastul unei sărbători în Argeș: Sub un cort improvizat ad-hoc, ca la bălcu, în jurul unei mese lungi se mănâncă și se cheafuește în fața butoiului. Și parcă auzim cântecul năului și izonul cobzei și ne entuziasmează hora cu flăcăi și fete ținându-se de mână, în cele mai frumoase haine naționale.

O variație de colori, o bogăție de lumină și aerul parcă vibrează și căldura o simți și umbra aceluiași albi mesteceni te 'mbie!

Verona are o deosebită dragoste pentru păduri. Crânguri de toamnă cu frunzișul ruginit, cu așternut de aramă, luminișuri de codru, poiene verzi, interioare tainice, pline de răcoare, margini de păduri ruinate de focuri, o diversitate reușită a finiturilor noastre cu poezia, cu liniștea, cu farmecul, cu tristețea lor.

În „Podoaba toamnei” a pus melancolia tinutului, tăcerea de cimitir, jalea copacilor ce-și desbracă veșmântul și toată tristețea plutitoare sub cerul de agată.

Un interior de pădure „Codrul Herței” cu întu-necimea desișului, cu umbra rece, cu frunzele de-un verde închis, cu „ceva” ce te 'nfioară, e poate cea mai caracteristică pânză a lui Verona. Stăpân pe culoare, înțelegător al luminei, ne-a dat „În așteptare” și „La marginea pădurei” lucrări pline de poezie și de efecte de lumină.

Despre toate pânzele lui Verona ar trebui să vorbim, căci toate vădesc un talent puternic, care ne îndrătește să așteptăm lucrări cu cari să ne putem mândri.

Al. Satmary e un refugiat, un sihastru, cu sufletul totdeauna îndoliat și amarit, un om care crede că are de ispăși păcate și li e rușine de lume, de mulțime, de zarea largă și luminoasă. Caută tainiți unde

să se ascundă și să fie neobservat. Satmary posedă cel mai viguros desen. Energia cu care fixează vopseaua, teama de a nu exprima vieța mohorâtă de cucernic, emoția ce-l cuprinde în fața unui cimitir sau în mijlocul unei biserici, ies în relief pe pânzele lui Satmary. Pe lângă lucrările acestui artist nu poți trece repede. Te reții în loc și-ți impun atâta emoție că-ți vine să ingenuchezi și să iei o poză de evlavios. Îți face impresia, că Satmary înainte de-a începe lucrul trebuie să se îmbrace în doliu, să-și pună mânuși negre și să se închine pentru a se deprinde cu impresiunea de religiozitate, de misticism ce-o va imprumută penelului.

E cel mai avar pictor al nostru. Nu întrebuințează decât două culori, maximum trei, reușind totuși să ne dea cele mai variate efecte. Un desen puternic, reliefat, o atmosferă întunecată, posomorită, o factură impunătoare, serioasă, și totul armonizând cu ranele învechite, patinate întunecat, dând înfățișarea unei icoane de demult.

Ce cucernică emoție se desprinde din „Cimitirul Jitianului”, sărăcăcios, cu cruci strâmbe pe coasta plină de morminte, cu acel colț de grilaj stricat și cu bisericuța în vârf ce veghează pustiu și liniștea lăcașului de odihnă veșnică. Și numai cu două culori ne prezintă toată gama de efecte menite să ne producă emoția artistică. Cu aceeași șgărănie de culori ne redă perfect sărăcia unei cafenele din Turtucaia, al cărei nume de „Cafe Royal”, având în vedere orașul unde e, nu ne miră.

Un colț sihastru, plin de vieța ascunsă de chilie, cu nuanțe ce te înduioșează e „Biserica lui Radu-Negru”. Satmary a vrut să convingă și publicul și pe impresionisti, că poți obține cele mai variate efecte cu o simplitate de culori, când ai un singur dar: talentul. „Crepuscul” face dovada: bisericuța ascunsă în umbra plopilor, pe drum siluete abia tămurite și în planul întâi felinarul ce mărește motivul patriarhal. Aceleași calități în „Moara sârbească”. În „Interior” Satmary a reliefat și conturat energic mulțimea de obiecte aranjate într-o armonie desăvârșită.

Satmary e un talent original și aceasta ne îndreptățește să așteptăm noi lucrări prezentate într-o expoziție proprie, dându-ne astfel ocazia de a vorbi pe larg și cu deplina convingere.

P. Bulgăraș e un artist delicat, fin, un portretist duos, c'o expresivitate melancolică, inclinand către un sensualism ușor, abia transparent. Puținele tablouri câte le expune dovedesc plăcerea de a se specializa și specializarea în artă, când e pornită dintr'un simțământ convins, nu poate fi dăunătoare.

Judecând delicateța cu care lucrează Bulgăraș, face impresia că la început a făcut o declarație de dragoste modelului. „Șalul negru” e portretul unei femei visătoare, unei femei care împletește în gând vorbele artistului. Decoltată până deasupra sânilor, tăria pieptului se simte sub șalul prins în doi bujori. Cât de

expresive sunt trăsăturile feței, ce ușor sunt închise pleoapele ce ascund o icoană scumpă!

Bulgăraș știe proporționa și armoniză totul, întrebuințând un colorit firesc și lăsând mai ales să se ghicească anumite senzații, anumite frumuseți ascunse, ceea ce mărește interesul și emoționează. În portretele lui Bulgăraș capul e de o execuție desăvârșită, perfect studiat, înțelese bine proporțiile, armonizate culorile cu pricepere. În studiu de „Portret” e mai viguros și de-un colorit mai dens.

Bulgăraș expune și niște schițe în creion, prinse din fugă, dar redând vieța în câteva linii energice. „Siesta pictorului Țintă”, „Profilul d-nei Mimi” și mai ales „Languină”, o atitudine copilărească înfășurată de-o atmosferă tristă.

Bulgăraș știe să redeie diferite stări sufletești și reușește să ne emoționeze. „Pe gânduri” e o femeie stăpânită de visări, care vrea să-și pregătească un ceai și uită ce are de făcut.

Domnul Bulgăraș e un timid; un om care totdeauna e gata să se scuze, unul căruia îi e frică de oameni și de laudă. Deaceia nu se vorbește despre el și deaceia lucrările lui nu sunt trâmbițate. E și acesta un motiv ca lucrările lui Bulgăraș să rămâie în poftă celor cu durată sunetului de trâmbiță.

Jean Steriadi ne aduce privescitori dela Veneția, dela Veneția pe care Steriadi n'o vede cu ochiul impresionistului, alterând adevărul și dându-ne mări de vopsea albastră în care stau înfipte globuri luminoase de hârtie și pe care ansamblu îl găsim denumit în cataloage: Noapte de Veneția, sau Veneția la diferite ore din zi și sub diferite numiri. Steriadi nu artificializează, nu caută efecte străine.

Observând Veneția impresionistă și Veneția neadjectivată al lui Steriadi, noi cei cari n'am văzut-o în realitate, această din urmă credem că-i Veneția adevărată, pentru că aceasta ne place, ne cucerește, ne vorbește, ne impresionază. Steriadi nu pune nimic dela el; limitează penelul între ceace vede în adevăr și între ceace simte. Avem „Veneția, Nr. 308”, o prelungire de stradă, o casă în planul întâi și deasupra cerul de-un albastru închis și „Veneția, Nr. 307”, pânza care privită de departe ne copleșește sufletul de poezia adevăratului ținut al lumii.

Jean Steriade e un arhaic. Și un conservator. Îl impresionază lucrurile vechi, așezămintele cari și-au trăit vieța. „Casă veche iarnă pe soare” în care ne înfățișează pustiu, liniștea clădirei vechi ce se odihnește pe stâlpii văpsiți cu roșu și de care e legată frânghia pe care atarnă două rufe, — un amănunt menit să dea atmosfera de sărăcie și nota duioasă. Ca și Bulgăraș în portrete, are și Steriadi „Inceputuri” cari schițează vaguete amănunte ce interesează pe privitor și-l silesc să judece ceace artistul s'a ferit să ne arete. Același model văzut în lumina bolnavă al unui „soare de toamnă” (în Nr. 310) ne întristează, ne revărsă în suflet fiorii unei melancolii umede. Ce s'o fi petrecând în casa veche în această zi de toamnă? e întrebarea care-ai vrea s'o

pui, e necunoscutul care te stăpânește, e nedumerirea ce se desprinde din atmosfera de taină în care artistul a îmbrăcat modelul.

Între domnul Steriadi și artistul Steriadi e un contrast izbitor. Și-un contrast e și între pânzele lui față cu ale celorlalți expozanți.

Domnul Kimon Loghi când uită obiceiul de-a picta „ca 'n basme“, dă lucruri bune. Are un „Profil“ frumos și cu oarecare duiosie în expresie și-un bun tablou de perspectivă „În munții Vrancei“. Stăruința d-lui Kimon Loghi de a-și afirma originalitatea prin redarea unor subiecte false, inventate, și de-a se impune printr-un colorit uniform, — uneori diluat — nu i-a folosit. Pânzele de compoziție fantastică l-au compromis. Ar trebui să se 'ndrepte spre realism. În altă parte voiu vorbi pe larg despre acest artist. Prea l-a pedepsit critica. E o datorie să i se arete drumul, — pentrucă picioare are bune de umblat.

Dacă aquarelele lui St. Popescu nu ne entuziasmează, în schimb ne atrag pânzele ce 'nchid perspective mari, orizonturi largi, Peste dealuri, La nukul din deal. Păcat de coloritul mohorit ce-ți obosește privirea, de coloritul nenatural izvorit dintr-un suflet pesimist.

Domnul Ipolit Strâmbu n'ar fi trebuit să expue „Mens sana in corpore sano“ și să ocupe jumătate din panou. Nu ne fac de loc impresia luptei cei doi pseudo-atleți cari în loc de înclăștare sălbatică par'c'ar vrea să se îmbrățoseze. Dacă d-l Strâmbu a lucrat acest tablou pentru o societate de gimnastică, atunci nu-l învinuim decât că l-a expus la Tinerimea Artistică, făcându-ne impresia că 'ndărătul pânzei e un circ cu: „ceea ce vedeți pe pânză înăuntru e viu și natural“. Am fi rămas cu impresia frumoasă ce ne-o dau cele două lucrări: „Subliminiș“ și „Vara în curte“ unde distingem calități de desen, de colorit, de lumină și expresivitate și ușurință în execuție și mai ales multă poezie. În „Vara în curte“ par'că simți căldura stăvilită de umbra desigur și moleșeala femeii răzemată în podul palmei drepte și nespornit la lucru al celorlalte două tovarășe.

E un fel de „spleen“ artistic reușit și-o îmbătare de lumină care te atrage și-ți revarsă în suflet atmosfera momentului.

În cronicile viitoare vom vorbi, treptat, și despre ceilalți expozanți.

D. Iov.

Cronica muzicală.

Concertul Reuniunii române de muzică din Sibiu.

Oricât s'ar spune în convorbiri particulare și câteodată și în publicitate, că Reuniunea aceasta a trecut în vremea din urmă prin o serie de crize, noi susținem cu toată convingerea, că tocmai în această epocă

pretinsă peioristică, ea a obținut cele mai strălucite succese morale. Povestea „crizei“ se reduce exclusiv la lipsa unui diriginte permanent. Mai credem, că societatea românească din Sibiu nu poate fi acuzată în mod serios cu lipsă de interes pentru problemele „Reuniunii“. Totul atârână de împrejurarea, cum apreciază conducătorii acestei societăți, exigențele artistice ale puilicului nostru intelectual. Suntem convingși, că fiindându-se seamă de evoluția culturii muzicale, de rafinarea gustului artistic, atât de firească într'un oraș ca al nostru, n'ar putea ieși la suprafață lamentările supărătoare, de cari te împiedeci, în timpul din urmă, prin toate colțurile de cafenea ori de stradă. Sentimentul datoriei e ceva individual, el nu poate fi silit, ci trebuie să răsără în chip firesc din anumite necesități sufletești superioare, pe cari le impune o anume cultură generală dintr'una epocă, cu credințele și problemele ei aparte. Cu concerte „a capella“ azi nu mai faci impresie, și nici lumea „micilor noastre garnizoane“ nu se mai însuflețește de ele. Ea a trecut din epoca copilăriei nevinovate în aceea a adolescenței conștiente, care cere muzica largă, sistematică, profundă și înălțătoare, care impresionează permanent și nu trecător, care dă adevărata educație muzicală. Ea cere deci opera, fiindcă e o necesitate a evoluției sale sufletești. Și când anul trecut, „Reuniunea“ a luat în studiu „Cavalleria rusticana“, lucrarea lui Pietro Mascagni, societatea noastră i-a dat toate simpatiiile sale, aplaudând și însuflețindu-se de armonia cantilenelor italiene alăturate de cântăreșii celor patru seri — subliniate ca prea puține — ale scenei teatrului orașenesc. A fost deci o cerință firească de evoluție, ca să se treacă dela Mascagni la Verdi, sinteza strălucită a opereii clasice. Temperamentul muzicii italiene armonizează în mod fericit și în acelaș timp natural cu caracterul cântării românești ca o expresie a sufletului nostru. Teoria „afinității electice“ găsește în acest punct una din cele mai norocoase confirmări. Înclinăm cu tot sufletul nostru spre muzica italiană. Și aceasta e o mândrie pentru noi. Poate că sentimentul acesta ascuns în adâncurile subconștientei sufletului românesc a indicat conducătorilor reuniunii, să se oprească la Requiem-ul lui Verdi. Eră în acelaș timp și o coincidență de pietate, care i se aducea componistului italian la 100 ani dela nașterea lui. Se știe, că Giuseppe Verdi a văzut soarele cald al Italiei la 9 Octomvrie din 1813 la Roncole lângă Parma. E caracteristic, că directorul conservatorului din Milano, a refuzat să-l primească la studiu și astfel Verdi a urmat o școală privată de muzică cu Lavigna, cunoscut ca „maestro al cembalo“ la teatrul Scala. Primul debut al lui Verdi se fixează la 1839 cu muzica melodramei „Oberto, conte di San Bonifazio“, întemeindu-și cariera îndată la 1841 cu opera „Nabucco“.

De aici înainte, istoria muzicii avea să însemneze în răstimpuri, cari se succedau repede, cele mai frumoase creațiuni muzicale, dăruite umanității de genul fecund și complex al lui Verdi. Biografii săi italianu Basev și francezul Pouglin în lucrările lor avântate și de-o competență neintrecută fixează aceste date drept culmi

de biruință ale muzicii universale: La 1844 Ernani, la 1845 Giovanna d'Arco și Alziro, la 1846 Attila, la 1847 Macbeth, la 1851 Rigoletto, la 1853 Il Trovatore și La Traviata, la 1855 Les vèpres siciliennes, la 1859 Un ballo in maschera. Urmează apoi în 1862 La forza del destino, în 1867 Don Carlos scrisă pentru marea operă din Paris, unde s'a reprezentat mai întâi, în 1870, Aida pentru Cairo cu ocazia deschiderii canalului Suez, iar la 1887 Otello. Operele lui Verdi înseamnă o uriașă evoluție în compoziția dramatică; ele trec în domeniul creațiilor de geniu ale spiritului italian. Cuprinsul lor suflă de adânc, bogat și variat le-a înălțat mult peste operele înaintașilor săi, cari se siliu să redea în muzica lor mai ales farmecul sensual. Verdi a fixat în măruntele note de partitură frământările sufletului omenesc, și deaceia el nu este numai un componist lipsit de relief, ci un educator prin muzică al omenirii. Astfel ajunge el să fie considerat cu drept cuvânt reformatorul muzicii dramatice italiene.

Numit la 1872 senator al regatului italian, Verdi petrece vreme îndelungată la Geneva; face însă și multe călătorii spre a conduce în persoană reprezentarea operelor sale.

Cel mai strălucit succes l-a obținut însă în 1874 cu Requiem, lucrare inspirată de moartea poetului Manzoni.

Requiem e de-o putere covârșitoare. Toate sbucimările sufletești ale omenirii în fața adâncilor taine divine, sunt eternizate cu o profundă pătrundere psihologică în cele 7 părți ale acestei capodopere a muzicii universale. Ascultându-le sufletu-ți tresare; se cutremură, plânge și crede...

E o muzică ale cărei melodii ascund cea mai nobilă și mai adevărată pietate din câte s'au exteriorizat vreodată. Lipsită de fardurile artificiale pe cari le înălță adeseori în opere, Requiem se ridică prin sinceritatea impresiunii, care a cucerit chiar și pe adversarii lui Verdi. Requiem a întrecut, fără îndoială, toate creațiile Italiei moderne scrise în acest gen muzical. Nicăiri nu se va mai găsi o armonizare așa de perfectă a concepției religioase profunde cu înălțimea avântului muzical, ce respiră din paginile admirabile ale acestei creațiuni de-o valoare eternă.

Astfel executarea Requiem-ului în Sibiu a fost nu numai o înaltă sărbătoare, ci și o dovadă de maturitate muzicală pentru Reuniunea română de muzică. Când în seara Duminicii de 17 Maiu a. c. au răsunat cele dintâi acorduri introductive, ascultătorii muzicali ai întinsei săli dela Gesellschaftshaus, aveau senzația unei revelații superioare, ce descopere nebănuitele taine ale vieții eterne. Succesul bucății revine în prima linie soliștilor. Cu deosebire d-na Veturia Triteanu a înălțat interpretarea lucrării la nivelul scenelor apusene. Cântăreața curții regale române, e într-o continuă evoluție a talentului său remarcabil. În vocea d-sale găsești toate calitățile, menite pentru creații mari. Culoare, putere, claritate, dicțiune, dramatism, registru întins de-o egalitate absolută, emisiune plină de patimă în notele înalte unite cu un

temperament cald, cuceritor, ridică pe fascinanta cântăreață dela Bayreuth, în rândul marilor interprete ale muzicii dramatice clasice. D-na Lula-Dörschlag-Gaertner, prin nuanțele de liniște și de duioșie adeseori, ale vocii sale atrăgătoare, s'a susținut bine în toate partile, dovedind și multă siguranță în executare. Paralel cu d-nealor s'au relevat cu succes și cei doi simpaci Ioneli: tenorul Rădulescu și bas-baritonul Crișanu. Cel dintâi posedă o voce de-un lirism surdinaț, cald, care-ți evocă farmecul poveștilor uitate din copilărie. Îți lasă impresia unui cântec ascultat din depărtare în amurgul serilor de vară. D-l Crișanu e plin de temperament, și în baritonul d-sale de-o emisiune clară mai ales în notele de sus, observi variația expresiunii și omogenitatea treltelor fonetice. Amândoi acești cântăreți sunt și admirabili interpreți ai lied-urilor. Prestațiunilor lor în Requiem, au fost mai mult decât bune. Pe lângă școală serioasă ei au dovedit că au și adevărat suflet de cântăreți. Alături de soliști, corul de dame și domni s'a reliefat prin o serioasă disciplină, voci puternice, măjestoase și cu mult simț de nuanțe. Elevii seminariali cu deosebire, merită toată recunoștința noastră. Totul s'a mișcat în jurul baghetei dirigentului atât de tânăr R. Wallner, care prin munca sa sistematică de luni de zile, s'a indicat ca om, care va reputa în viitor succese ce-o să-l ridice în șirul dirigenților apreciați și căutați. În conducerea orchestrei, care a acompaniat cu rutina-i cunoscută, d-l Wallner a fost bine. Istefimea d-sale din acest punct împreună cu o siguranță mai pronunțată în dirigerea corurilor, îi vor garanta o serie de biruinți în viitor. După concert toată lumea s'a distrat la mesele albe din splendidul hotel „Boulevard”. Toastele — ca de obicei — n'au lipsit. Publicul a sărbătorit pe cântăreți cu lungi ovatii calde, din cari se desprindea o rugămintea la adresa lor: Repetați „Requiem”-ul Și a 2-a zi presa străină, robită de creațiunea strălucită a lui Verdi, a cerut și ea cu insistență să se repete Messa da Requiem. Iată un titlu de glorie pentru Reuniunea noastră de muzică. Suntem siguri, că ea nu va încerca să-l refuze.

Enrico.

Însemnări.

Presa de partid. Într'un număr trecut am reprodus părerile ziarului „Drapelul” din Lugoj, care arată divergențele dintre presa și conducerea partidului nostru național. Comitetul național în ședința sa ținută în Dej, la începutul lui Maiu a. c., a adus următoarea hotărâre: „Pentru a regulă relațiile dintre conducerea partidului și presă, și ca să se evite situațiile dificile ivite în trecut, comitetul delegă din sânul său, ca bărbat de încredere pe d-l Dr. Teodor Mihali pe lângă „Drapelul”, pe d-l Dr. Al. Vaida-Voevod pe lângă „Gazeta Transilvaniei”, iar pe d-l Dr. Iuliu Maniu pe lângă „Românul”.

Noi credem, că hotărîrea sună numai „Românului” d-lui Goldiș, care nu de mult protestă împotriva „sgardei”. D-l Maniu îi va pune desigur una cu țepe, ca să-l deștepte din somnul cel de moarte... Afirmățiunea noastră despre incapacitatea d-lui Goldiș, membru și dânsul în comitetul național, de a conduce ziarul oficial al partidului se confirmă prin susnumita hotărîre. Altul în locul d-sale n'ar suferi această delicată palmă a comitetului național, ci s'ar retrage.

✽

„Discuții de principii”. Ziarul d-lui Goldiș e dornic de discuții principiare. Deaceia injură pe d-l Tăslăuanu și-l calumniază. D-l Tăslăuanu lipsește din Sibiu. După întoarcere probabil va chema „Românul” să-și dovedească în fața legii „discuțiile de principii”. Ținem să constatăm de astădată numai un lucru principiar: E un semn de imoralitate îngrijitoare, ca un om, care lucrează din toate puterile sale pentru binele obștesc, să fie injurat și batjocorit din bun senin tocmai în organul partidului nostru național și cu consimțământul tacit al comitetului național. Ce-a făcut adecă d-l Tăslăuanu? A aranjat cursurile „Asociațiunii”. Cum a reușit se va vedea din darea de seamă oficială ce se va publica în „Transilvania”. Dar să presupunem că n'au reușit. Se poate invinui d-l Tăslăuanu pentru nereușita lor? E asta o faptă pentru care cineva poate fi luat la țintă de niște dușmani personali în organul partidului? Și după ce d-l Tăslăuanu a dat lămuririle necesare, într'un ton absolut obiectiv și cuviincios, merită să fie infruntat de d-l Goldiș? D-șă, ca om conștient, ca directorul unui ziar serios, nu eră dator să ceară informații dela prezidiul „Asociațiunii”, dacă n'avea încredere în secretarul ei? Nu, on. cecitori, ceea ce se face în organul partidului nostru nu e discuție de principii, ci e anarhie, lipsă de conștiință și imoralitate, împotriva cărora ar fi dator să protesteze toți oamenii de bun simț și de datorie, cari au ascultat cursurile „Asociațiunii” și își dau seama de importanța lor.

Asupra dărilor de seamă anonime ce s'au făcut asupra acestor cursuri poate vom reveni, ca să vedem netemeinicia, lipsa de cunoștințe și îndrăzneala celor ce le-au criticat. E o apariție, bolnavă, care merită pedepsită.

✽

Învierea comitetului național. Până acum s'a odihnit pe laurii „Rezoluțiunii” împotriva împăcării. După o asemenea ispravă politică îi și trebuiau câteva luni de odihnă. Suntem veseli, că s'a trezit relativ destul de curând. În ședința din Maiu a adus hotărîri importante. Toată obștea românească e dator să deie întreg sprijinul, ca hotărîrile să se și execute. Comitetului național îi revine, în primul rând, inițiativa și îndrumarea, iar executarea cade în sarcina noastră a tuturor.

Cea mai importantă hotărîre e aniversarea de 50 de ani a morții marelui Simion Bărnuțiu. Pe lângă serbările din Bocșa română, unde odihnesc sfințele rămășițe ale lui Bărnuțiu, toate comitetele comitatense ar trebui să aranjeze asemenea serbări. Acesta ar fi primul

semn, că partidul nostru național renaște sub impulsul ideilor de autonomie națională a marelui revoluționar și că organizația noastră politică dă semne de viață.

A doua hotărîre, tot atât de importantă e: „Procesul din Sătmăr se declară chestia neamului întreg”. Comitetul național va da desigur și îndrumări, cum trebuie să protesteze neamul întreg împotriva nedreptăților ce li se fac Sătmărenilor.

Pe lângă aceste acte de închinare și de revoltă, comitetul național ne făgăduiește o lucrare despre legea electorală, adunări populare și instrucții pentru compunerea listelor electorale. Dela noul secretar al biroului central, d-l Dr. Sever Dan, s'așteaptă multe. Dacă va reuși să îplinească numai a suta parte a așteptărilor, poate fi cu conștiința împăcată, că și-a împlinit datoria. Am dori să aflăm, însă, amănunte despre organizarea biroului și despre rostul lui, dacă nu e o taină. E făcut după vechile proiecte ale d-lui Dr. V. Onișor sau cum? Când s'a decis înființarea lui și când inactivarea lui? Sunt lucruri, cari ar trebui cunoscute public.

✽

Iubiții colaboratori. Așa-i numește d-l Goldiș pe d-nii Goga, Al. Ciura, I. Agârbiceanu, Dr. O. Ghibu, Gh. Popp, etc., pe cari înainte cu câțiva ani îi injură ca la ușa cortului în acelaș nenorocit organ al partidului nostru național. Acești „iubiți colaboratori” sunt „Luceafărul”, după d-l Goldiș. Noi nu-i putem face plăcerea d-lui Goldiș răspunzându-i că tot ei sunt și „Românul”. Nu, fiindcă „Românul” și cu colaborarea lor tot șlab rămâne. Aici e tocmai deosebirea. D-l Tăslăuanu cu aceiași colaboratori, dar fără sprijinul comitetului a reușit — e adevărat cu multe năcazuri — să susțină o revistă bună, care va rămâne, iar d-l Goldiș a fost incapabil să facă un ziar bun, deși avea proptelele de aur ale oficialității la spate! Vezi, d-le Goldiș, cum îți scrii singur sentința de moarte. Acum comitetul nostru național a detașat pe lângă „Românul” și pe d-l Dr. Iuliu Maniu. Nu știm, ce va reuși să facă d-sa. Așteptăm semnele angajamentului ce și l-a luat. La toată întâmplarea pentru felul cum se va prezintă „Românul” în viitor va răspunde și d-sa.

Noi cerem un ziar demn de partidul nostru național, pus sub conducerea unui om, care poate înțelege problemele culturale și politice ale poporului nostru. Asta nu o cerem numai noi ci toată lumea, chiar și „iubiții colaboratori” ai d-lui Goldiș.

✽

Un tânăr cu viitor. Notița noastră cu acest titlu despre isprăvile și auto-reclama tânărului Mircea Russu-Șirianu a avut darul de-a provoca o declarație din partea d-sale, apărută în „Românul”. Nu am găsit însă de cuviință să răspundem imediat obiecțiilor sale, nu pentru că ar fi fost întemeiate, ci pentru că așteptam efectul educator al notiței noastre: încetarea reclamei pe care d-sa și-o făcea cu stăruință prin presă. Acesta ne-a fost unicul scop și nu deslănțuirea unei polemici, inutile, cu d-l Mircea, vesel de asemenea ocazie de a face să se vorbească de sine. De altfel „Românul” a avut bunul gust de a declara că nici nu permite colaboratorului său continuarea po-

lemicii și că prin amintita declarație incheie discuția, ridicându-i cuvântul. Foarte bine a făcut așa. Din parte-ne oricâte am avea de răspuns la justificările d-lui Mircea și la încercarea sa de a-și face nouă reclamă, lăudându-se prin gura altora, ca d-nii Larnaude și A. de Mun, renunțăm. Prelungirea discuției nu ar putea să provoace decât noi laude de sine din partea celui vizat. Unicul scop al acestei notițe e de a constata cu satisfacție că lecția ce i-am aplicat nu a fost lipsită de efect. De atunci reclama pe care d-l Mircea și-o făcea singur în presa noastră nu a încetat, dar a mai slăbit par-că. Cele câteva rânduri „răpite literaturii”, cum numise d-sa observațiile noastre, au fost răpite... cu folos, căci au adus un câștig bunului simț și moralei publice. Și atât e tot ce urmărisem.

Nenorociții. Calificativele directorului nostru din numărul trecut i-a scos din sărite pe inteligenții corespondenți din Sibiu ai „Românului”. Măimuțesc pe directorul nostru, întorcându-i vorbele. Ca copiii! Calumniază, atribuindu-i fapte ce nu le-a săvârșit. Mai bat și 'n retragere. Nu mai vreau să știe de lecțiile ce le-au dat d-lor Dr. I. Lupaș, I. Agârbiceanu și Dr. Al. Bogdan. Își concentrează focurile numai asupra d-lui Oct. C. Tăslăuanu. Bine faci! Dela început trebuie să se răfuiască numai cu d-sa, fiindcă cine altul e de vină, dacă la Asociațiune nu se muncește, dacă nu încălzește caloriferul domnului Diaconovich, dacă neamul românesc n'are destulă cultură, ca să admire pe Wilde, să știe câți călugări au cerșit milă prin Rusia și cine e Tagore? Neam prost, care nu poate avea decât o instituție culturală cu un secretar ca Tăslăuanu și unde pot ține conferințe oameni, cari n'au cetit pe Lamprecht, Kurt Breysig, Taine, Gobineau, Krumbacher, Diehl și pe toți învățații lumii. Știți cine-i cunoaște în Sibiu pe toți aceștia? Se spune că Dr. Silviu Dragomir! Admirăți!! Și mai are doi valeți. Să fi ținut Domniile lor conferințe la „cursurile Asociațiunii” s'ar fi adunat Ardealul întreg, așa înapoiat cum este, să se închine acestui nou Mesia în trei fețe! Adecă Tatăl a și ținut o conferință cu suspinuri, cu nădușeli și cu o inteligență scăpărătoare. Sallust și-a făcut datoria și i-a tras o săpuneală, mai strașnică decât d-lor Lupaș, Agârbiceanu, Al. Bogdan și Tăslăuanu! Și n'a uitat să facă pomenire că a publicat o lucrare în „Analele Academiei române”. Trebuie să mai amintească și de lauda ce și-a scris-o singur în această revistă despre „Trecutul Românilor de pe pământul crâesc”. Mai zică cineva, că nu e rău Sallust, că nu e original în aprecieri, că nu fuge de laudele triviale, ca dracu de tămâie, ca Broșu de Soricu și ca Stoica de talent.

O, Saluștii sunt oameni de geniu, pe cari îi înădușă, îi subțiază și-i deșiră atmosfera din Ardeal. Oameni umblați în lume, rafinați și culți, cari trăesc în zona ultravioletă a inteligenții. Păcat că n'au teren de lucru. Minte lor imbrăcată în haine de mătășă nici nu-i pentru bălăriile Ardealului. Delicata lor ființă e dedată cu palate de cristal, cu quintesențele vieții, cu cascadele spiritului și cu... ce să mai spunem?! Cum să și lucreze aici, când la fiecare pas se împiedcă de diletanți ignorați, de burghezi rumegători,

de naționaliști răsufiați și de femei primitive. Ardealul pentru ei e o temniță, o Siberie intelectuală!

Ardealele, Ardealele, cum nu-ți știi preții talentele. Ridici statui celor morți, iar pe viii cei mari îi răstignești de catrede, de amvoane sau îi faci colaboratori la „Românul”.

Poșta redacției.

— Manuscrisele nu se înapoiază. —

R. S. Te-am rugat să-ți trimiți operele „Românului”. Lupta cu pigmeii e mai potrivită acolo. Fiindcă stăruia așa de mult, îți împlinim dorința, spunându-ți, însă, că epigramele D-tale n'au stors admirația noastră. Poate le vor admira cei dela „Românul”. Iată-le:

Criticilor dela „Românul”.

Versuri pentru Orăștie
Scrie cel mai lung în labe;
Când declamă 'n mânăstire
Altu-i admirat de babe;
Mai inchipuit din fire
E morișca de hrisoave....
Pe la noi cine nu râde
De acești eroi din snoave?

Unui poet din Sibiu.

Ai tradus din englezește
Rima prea frumoasă: o! o!
Îți spun alta 'n românește
Pentru tine: Cia, heis, ho, ho!

Unui istoric dornic de renume.

Dacă vrei s'ajungi celebru
Copiază șir cu șir
Documente din arhive —
Și-ai să 'ntreci pe Dragomir!

Amicului Broșu.

Dacă nu ești mare 'n vieață
Și pe muncă nu pui pond,
După moarte poți fi sigur:
Tordășianu-ți face fond.

Muschetarilor Salluști.

Cât de mari vă socotiți
V'o spun drept și fără ură:
Eu v'admir numai curajul
Și prăjina de statură.

Celul ce-a cetit telegramele la
banchetul lui Goga din Sibiu.

La banchet tu ai glumit,
Pomenindu-l pe Ilie.
A răs lumea, nu de glumă
Ci de strașnică-ți prostie.

Bursierilor Salluști.

Venerate Consistor,
Te rog fii prevăzător
Când dai burse la băeți —
Cruță-Ardealul de scăeți!

Biblioteca scriitorilor dela noi

apare sub auspiciile

„Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“

sub îngrijirea d-lui Oct. C. Tăslăuanu.

A apărut al

treilea volum:

Alte vremuri

schite și povestiri

de

Gheorghe Stoica.

Volumul cuprinde 17 schite și povestiri cu sobiecte din viața țărănească. Literatura țărănească a lui Gh. Stoica e expresia sufletului său de artist. Poporanismul la el e organic; tot ce descrie a văzut, a simțit și a trăit. Graiul țărănesc nu e învățat din cărți, ci de-acasă. Între scriitorii din Ardeal e unul dintre cei ce cunosc mai bine viața dela țară și o descriu mai credincios și mai artistic.

Prețul unui volum: Cor. 2.—

Al

doilea volum:

Schite și povestiri

Ion Agârbiceanu.

Volumul cuprinde 17 schite și povestiri ale talentatului scriitor din Ardeal, care zugrăvește în colorii sugestive viața dela țară. Povestirile cuprinse în acest volum sunt selecționate din întreaga operă a lui Agârbiceanu, așa că ele dau o icoană a talentului viguros cu care e înzestrat scriitorul nostru.

Prețul unui volum: 2 Cor. (2 lei 50 bani).

Amintiri

Primul volum:

schite și romane

de

Alexandru Ciura

În care se zugrăvesc crâmpiele din viața de student, sbuciumări din lupta sufletelor desrădăcinate, cari s'au rupt de lângă vatra țărănească și s'au făcut cărturari, apoi scene din traiul patriarhal al băieșilor și moșilor din Munții-Apuseni și amintiri din plâpânda lui copilărie. E cel mai bun volum a talentatului scriitor Al. Ciura. Volumul e precedat de o recenziune critică scrisă de d-l Oct. C. Tăslăuanu și de portretul lui Ciura.

Prețul unui volum: Cor. 1.60.

Se găsesc de vânzare în toate librăriile.

Din casa nici unui cărturar român dela noi să nu lipsească această Bibliotecă.

Când veniți la Sibiu, cercetați
primul depozit românesc

de

piane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Școalele, reuniunile de cântări și alte
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală bune și solid
lucrate ≡

10 ani garanția. ≡ Plătire în rate.

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiu (Nagyszeben), Str. Cisnădiei Nr. 7.

Gheorghe A. Mathey

Atelier pentru pictură și arte
industriale

BERLIN, SW. 11.

Muzeul regal de arte indu-
striale; Prinz Albrechtstr. 8,

primește toate comanda
pentru pictură, reclamă
artistică, coperte, ex
libris și orice lu-
crare din dome-
niul artelor in-
dustriale și
grafice.

Capital social Coroasne 1,200.000.

Giro-Conto la „ALBINA”

Postbankasza ung. 29.349.

„Banca generală de asigurare“

societate pe acții în Sibiu — Nagyszeben

este prima bancă de asigurare românească, înființată de institutele financiare (băncile) române
din Transilvania și Ungaria.

Prezidentul direcțiunii: **Parteniu Cosma,**

directorul executiv al „Albinei” și președintele „Solidarității”.

„Banca generală de asigurare” face tot felul de asigurări, special asigurări
contra focului și asigurări asupra vieții în
cele mai favorabile combinațiuni.

Asigurările se pot face prin oricare bancă românească, precum și la agenții și bărbaiți
de încredere ai societății — Prospecte, tarife și informațiuni se dau gratis și imediat.

Persoanele cunoscute ca aciziitori buni și cu legături

pot fi primite oricând în serviciul societății.

„Banca generală de asigurare” dă informațiuni gratuite în orice afaceri de asigurare fără
deosebire că aceste afaceri sunt făcute la ea sau la altă societate de asigurare.

Cei interesați să se adreseze

cu încredere la:

Centrala Băncii generale de asigurare Sibiu — Nagyszeben.

↳ Editura „Albina” ◀

ori la agențiile ei principale din Brașov (fil. „Albina”) și Arad Józsefőherceg-ut 1/a).

Telefon Nr. 188.

Telefon Nr. 188.